

Gustaaf SPRINGAEL.

Historische Herinneringen

over

WOMMELGHEM

en Omstreken.

Tweede deel.

L. Janssens & Zonen, Antwerpen.

EENIGE

HISTORISCHE HERINNERINGEN

en Bijeenrapelingen

OVER WOMMELGEM EN OMSTREKEN,

DOOR

Gustaaf SPRINGAEL.

TWEEDE DEEL.

ANTWERPEN.

L. JANSSENS & ZONEN, drukk.-uitgevers, Carnotstr. 125

— AUGUSTUS 1897. —

Bijvoegsel

aan het kasteel van Selsaeten.

GP bladzijde 23 van het eerste deel onzer *Historische herinneringen over Wommelgem en omstreken*, wordt er gezegd : « Ook in de zestiende eeuw, bouwde de Italiaan N. Affaytady, te Wommelgem, een hof in Toskaanschen stijl, zoo als er in dien tijd geen bestond. De inwoners van Wommelgem noemen het « 't Verbrand Hof. » Dit prachtig hof heeft ook toebehoord aan de abdij van St-Michiel, te Antwerpen, deels door gift van den prins, deels uit gift van de voormalige eigenaars van dit hof, zooals blijkt uit de archieven der abdij. »

Ziehier hoe genaamde abdij in het bezit deszelfs kwam, van wie zij het verkreeg en welken naam het in dien tijd droeg.

De abdij verkreeg het ten jare 1146, van zekeren *Alscanus*, deken van Broechem, die het bij erfrecht bekomen had van zekeren *Amelricus*, die het gekocht had van *Goscelinus Hirci*, wiens vrijgoed het was.

Het droeg alsdan den naam van 't hof *Haga* (*Ter Hage* ?) en werd verkocht voor de somme van acht marken.

Eene akte van genoemd jaar meldt zulks, als volgt :

« Preterea Alscanus, decanus de Brochem, terram
 » cum curte Haga et cum omni jure suo predictae
 » Ecclesie tradidit, cujus hereditarum jus possederat
 » quondam quidam Amelricus, quod ipse et omnes
 » heredes sui, consensu Gocelini Hirci, cujus allodium
 » fuerat, pro octo marcis sibi perpetualiter vendiderat.
 » Hujus rei testes sunt : Arnoldus dapifer, Renzo de
 » Thildunc, Reinerus prepositus Antwerpiensis, Ruar-
 » dus Tempus Dei. »

(*Cartulaire van St-Michiel van Antwerpen*, boekdeel I, bladzijde 8 en 9.)

Het goed « Ter Hage » wordt nog vermeld, ten jare 1157, in eene Bulla van Paus Adrianus IV, ons bekend makend met de goederen der Abdij van St-Michiel en deze in het bezit derzelve bevestigend.

(*Analectes*, boekdeel II, bladzijde 27.)

« Ter Hage » evenwel werd toen reeds ook « Selsaeten » genaamd, zooals men in eene akte van 1155, op bladz. 42 van ons eerste deel vermeld, zien kan. Het is dus klaar dat de naamverandering van « Ter Hage » in « Selsaeten » rond dit tijdstip plaats had, daar men nog onverschillig beide namen gebruikte.

2. Op bladzijde 94 van ons eerste deel, handelend over Joannes Baptista en Joannes Carolus d'Affaytady, dient achter § 5, het volgende bijgevoegd te worden.

De d'Affaytady's dreven grooten handel in diamanten, peerlen en kostbare gesteenten. Zij waren eenigen tijd eigenaars van den vermaarden diamant van Karel den Stoute, hedendaagsch nog gekend onder den naam van *Sancy*. Deze diamant werd gevonden in de reisgoederen van Karel den Stoute, na zijne dood op den veldslag van Granson (1476), en kwam alsdan in handen van den franschman Harlay de Sancy († 1629) wiens naam hij

is blijven dragen. Harlay de Sancy verkocht genoemd edelgesteente aan de gebroeders Joannes Baptista en Joannes Carolus d'Affaytady, en deze verkochten het in 1554 aan Koning Philips II, (zoon van Karel V) ter gelegenheid van dezes huwelijk, aangegaan met Maria Tudor. Sinds sukkelde het tusschen de diamanten der Koninklijke familie van Frankrijk.

De diamanten, toebehoord hebbende aan de kroon van Frankrijk, werden bij inventaris van 1791, geschat ter weerde van twintig millioen. De *Regent*, een gewicht hebbende van 136 karaten, is de schoonste, de best geslepen der historische steenen en werd in 1791 geschat op twaalf millioen.

Na hem kwam « *de blauwe diamant* » wegende 67 karaten.

In 1791 werden al de diamanten der voorzegde kroon van Frankrijk ontstolen en daarna gedeeltelijk weergevonden ten gevolge van eenen naamloozen brief. Maar de *blauwe diamant* en de *Sancy* ontbraken en deze laatste behoort thans aan de Russische familie Demidoff.

De Sancy is een prachtige diamant, in amandelvorm, geslepen van boven en onder gelijk. Hij werd geslepen te Antwerpen, door den bruggenaar Lodewijk van Berchem, uitvinder van het diamant slijpen.

Wij vinden alnog in de *Nieuwe Belgische Illustratie* van 1897-98, aflevering 20, het volgende :

« De groote diamant van Karel den Stoute, *Sancy*, kwam na veel wederwaardigheden in het bezit van den Russischen vorst Demidof, die hem in een broche liet vatten en aan zijn toenmalige bruid, prinses Mathilda Bonaparte, ten geschenke gaf.

De jonge prinses kwam eens naar Parijs en bezocht daar het museum van het Louvre in gezelschap van den beroemden criticus Jules Janin. Toen zij in de groote vierkante zaal waren, zagen zij hoe de menigte steeds meer op hen opdrong en hun het verder gaan bijna onmogelijk maakte. De prinses begreep spoedig, dat het de glans van den kostbaren edelsteen was, die op hare

borst stak, welke de menigte zoozeer verblindde. Zij maakte daarom de broche los en verzocht Janin het kleinoord voor haar te bewaren. Deze stak den diamant in zijn vestzak en zette met de prinses den weg door het museum voort. Toen zij afscheid namen, werd er aan den edelsteen niet meer gedacht. Een dag, twee dagen, acht dagen verliepen. De vorst noodigde de criticus aan tafel. Bij het dessert kwam toevallig het gesprek op diamanten.

« Hoe vonden ze bij u thuis den diamant van mijne vrouw ? » vroeg de vorst onverschillig weg.

Janin werd rood, bleek, groen, — men dacht dat hij in onmacht zou vallen. Op eens springt hij op, snelt de deur uit en holt naar huis. « Mijn vest ! mijn vest ! » schreeuwde hij, binnen stormend.

« Welk vest ? » vroeg zijn knecht ten hoogste verbaasd.

« Dat... dat ik Zaterdag droeg... een wit piqué vest. »

« Zaterdag ? Dan is het in den wasch. »

« Is dat zeker ? »

« Ik geloof het wel, maar ik zal eens zien. »

Jules Janin snelde naar een klein donker hokje naast zijne slaapkamer, waarin hij zijn vuil goed placht te werpen. Hij rukte de deur open, — en het eerste wat hij zag was de schitterende *Sancy*, die uit den zak op den grond gerold was.

« Wat een angst heb ik uitgestaan, » zei de criticus, toen hij met het kleinoord bij den vorst was teruggekeerd, « waarom had u er ook niet eerder om gevraagd ? »

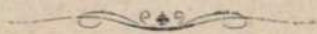
« Het had geen haast, » antwoordde de vorst. « U kost hem bovendien ook verloren hebben, en dan zou het hard zijn geweest, u daarover lastig te vallen. »

De *Sancy*, was — twee millioen frank waard ! »

Men vergeve ons deze korte, slechts schijnbare, afwijking. Zij is een bewijs der onschatbare rijkdommen der vroeger hier ten lande gevestigde italiaansche familiën, welke zich de weelde konden veroorloven, diamanten aan te koopen van millioenen waarde.

Men herinnert zich nog de familiën Gualterotz, Spignoli, Bonvisi, van Lucques, de Salviati's, de Justiniani's, de Spinola's van Genua, de Dozzi's van Florentie, enz. Men zegt zelf dat deze laatste eene schuld-bekentenis van verscheidene millioenen, onderteekend door Karel V, in de vlammen wierpen, om de eer, welke hen werd toegebracht door de landvoogdes Maria van Hongarië, zuster des keizers, die ten hunnent kwam ontbijten op hun kasteel te Hoboken.

3. Melden wij alhier ook nog, dat in het werk van CANTILLON, getiteld : « *Vermakelijkheden van Brabant*, » gedrukt ten jare 1770, er eene gravuur te vinden is van het kasteel van Selsaeten op dien tijd. Gezegd werk is in de Stadsbibliotheek van Antwerpen te vinden, onder nummer 7600.

Bijvoegsel

aan het hof van Immerseel.

Wij hebben gewag gemaakt op bladzijde 24 van het eerste deel, dat de heerlijkheid van Wommelgem, alsmede de goederen van Immerseel, ten jare 1775, de eigendom waren van Joncker Simon Joseph Charles de Neüff, (*) heere van Hoogelande, Aissche, Ensefair, Walhain en der heerlijkheid van Wommelgem.

Simon Joseph Charles de Neüff, — zoon van Simon Charles de Neüff en van Maria Suzanna van Colen, — was geboren op 6 November 1734. Hij trad in den echt den 6 February 1755 met Philippina Josephina du Bois d'Aissche. Slechts twee dochters werden behouden uit het huwelijk de Neüff-du Bois d'Aissche, te weten :

1. Anna Hendrica de Neüff, geboren op 27 January 1757, in huwelijk getreden met Carolus-Jacobus-Petrus-Ignatius-Gerardus graaf d'Oultremont, heer van Wegimont, en

2. Maria-Charlotta de Neüff, geboren in het jaar

(*) Men gelieve te bemeiken dat wij altijd « *de Neüff* » schrijven, zooals wij dit in de oude stukken aantreffen en niet « *de Neuf*, » zooals men hedendaagsch schrijft.

1759 en gehuwd met Carolus-Josephus du Bois van Vroylande.

Alswanneer de echtelieden de Neüff-du Bois d'Aissche overleden waren, werden hunne nalatenschappen verdeeld en vielen de goederen onder Wommelgem ten deel aan hunne gezegde dochter *Anna Hendrica de Neüff*, echtgenoot van graaf d'Oultremont. Deze, geboren te Luik, den 11 July 1753, was te Antwerpen in het huwelijk getreden met gezegde Anna Hendrica de Neüff d'Aissche den 25 April 1792.

Hunne kinderen waren :

1. Maria Jacquolina Simona Antoinetta Josephina, gravin d'Oultremont, te Antwerpen geboren den 23 Augustus 1783, en overleden te Luik den 5 Mei 1822.

2. Carolina Adriana Antoinetta Josephina, gravin d'Oultremont, geboren te Antwerpen den 19 Augustus 1785, en overleden te Dusseldorf, den 3 September 1795.

3. Emilius Carolus Desiderius Antonius Josephus, graaf d'Oultremont de Warfusée, geboren te Antwerpen den 21 July 1787, en den 3 Augustus 1787 overleden op het kasteel van Warfusée.

4. Ferdinandus Simon Mangold Antonius Josephus, graaf d'Oultremont, die, deel makende van het fransche leger, sneuvelde te Vitry-le-François, den 27 Maart 1814.

5. Olympia Carolina Gertrudis Maria Josephina, gravin d'Oultremont, geboren te Antwerpen den 29 December 1798. Deze huwde te Antwerpen, den 16 Juny 1818, met Ferdinandus Philippus Ludovicus, baron du Bois, zoon van du Bois-Wellens.

Carolus Jacobus Petrus Ignatius Gerardus, graaf d'Oultremont, overleed den 4^{den} der Spruitmaand (germinal) van het jaar X en zijne vrouw Anna Hendrika de Neüff, overleefde hem tot 19 Maart 1830. Het was alsdan aan voornoemden Emilius Carolus Desiderius Antonius Josephus, graaf d'Oultremont de Warfusée, dat de goederen onder Wommelgem en de omliggende gemeenten, toebedeeld werden.

Deze was gevolmachtigde minister van België bij de Romeinsche Staten en was gehuwd sedert 29 Maart 1814, met Maria Charlotta Francisca Beatrix, baronnes de Lierneux de Presles. Na hun overlijden kwamen gemelde goederen aan hunne dochter *Emilia Olympia Maria Antoinetta, gravin d'Oultremont*, dewelke in den echt trad met Victor Josephus Ghislain, baron van der Linden d'Hooghvorst, in de maand October 1837, te Luik.

Nog steeds bevonden zich de overblijfsels van het eeuwenoude slot Immerseel onder Wommelgem, zooals baron le Roy ons dezelve in zijn *Notitia Marchienatus* voorstelt. Doch op 19 April 1864, 's namiddags rond 3 uren, ontstond er een ontzettende brand op de twee daarbijstaande pachthoeven, bewoond door de kinderen Lucas en door den landbouwer Huybrechts. De woningen, schuren, stallingen, met al de meubelen, peerd, verschillende hoornbeesten, enz., werden de prooi der vlammen, en de schade werd gerekend op 50.000 fr. Die brand werd veroorzaakt door eene genster, welke in het voorbijrijden uit een locomotief, (dienende tot de versterkingswerken rondom Antwerpen) zou ontsapt zijn en op een der daken van genoemde hoeven gevallen.

Sinds deze ramp, in welke de historische overblijfsels van 't hof van Immerseel, met hunne sterk gebouwde muren ten zeerste gehavend werden, werden dezelve van dag tot dag gevaarlijker, tot alswanneer de tegenwoordige eigenaar, de weledele Heer Fredegand Cogels, er de slechting van deed geschieden. Nog de grondvesten getuigen alleen hedendaags waar « Immerseelhof » zich bevond.

Uit het huwelijk van Victor Josephus Ghislain, baron van der Linden d'Hooghvorst met Emilia Olympia Maria Antoinetta, gravin d'Oultremont, werden slechts twee zonen geboren, namelijk :

1. Adrianus Emanuel Maria Antonius Ghislain, baron van der Linden d'Hooghvorst, in huwelijk vereenigd met Aurore markgravin Guadagni, te Florencië (Italië).

2. Edmondus Emilius Carolus Antonius Ghislain baron van der Linden d'Hooghvorst, te Resteigne (provincie Namen.)

Door eigenhandig geschreven testament, gemaakt te St-Joost-ten-noode, den 5 October 1876, en gedeponeerd tusschen de akten van notaris Scheyven, te Brussel, den 28 February 1878, deed vrouw Emilia, gravin d'Oultremont, douairière van der Linden d'Hooghvorst, de verdeeling harer nalatenschap tusschen hare twee zonen, en na haar overlijden, te Florencië (Italië) voorgevallen, den 22 February 1878, werd er gevolg aan gemeld testament gegeven in der voege als volgt :

Adrianus Emanuel Maria Antonius Ghislain, baron van der Linden d'Hooghvorst, ontving, onder andere, de goederen onder Wommelgem, Borsbeeck, Vremde, Mortsel, Lier, en

Edmondus Emilius Carolus Antonius Ghislain, baron van der Linden d'Hooghvorst, werd eigenaar, onder anderen, der goederen onder Hoboken.

Deze laatste deed de aan hem toebedeelde goederen onder Hoboken openbaar verkoopen, den 29 October 1879, door het ambt der notarissen Le Clef, te Antwerpen, en Springael, te Wommelgem, mits eene gezamenlijke som van ruim 300,000 frs., waarvoor alleen aan staatsrechten te betalen was degene van 22.633 frs.

De goederen onder Wommelgem, Borsbeeck, Vremde, Mortsel en Lier werden ook onder den hamer gebracht, doch deze menigvuldige verkoopingën waren nauwelijks aan gang. toen de heer verkooper Adrianus Emanuel Maria Antonius Ghislain, baron van der Linden d'Hooghvorst het tijdelijke met het eeuwige verwisselde en na eene langdurige ziekte overleed te Florencië.

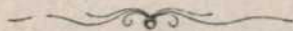
Ingevolge zijn eigenhandig testament van 1 Augustus 1878, gedagteekend te Florencië, en aldaar geboekt den 26 November van 't zelfde jaar, werd zijne weduwe *Aurora, markgravin Guadagni*, zijne algeheele legatares, en deze, bij akte van 7 December 1878 voor notaris

Niccoli, te Florencië, gaf volmacht aan Hendricus Josephus Celestinus Dinsart, woonachtig te Tellin, (Grupont), om de goederen in België, nagelaten door haren aflijvigen echtgenoot, te doen verkoopen.

Overigens, ziehier eenige der ons gekende verkoopingën, gedaan door notaris Springael :

Verkooping van	4 November	1878	. . .	fr. 52.150
»	» 11 Maart	1879	. . .	» 71.898
»	» 21 April	1879	. . .	» 11.170
»	» 17 Mei	1879	. . .	» 22.925
»	» houtgewassen	1879	. . .	» 18.200
»	» 22 Maart	1880	. . .	» 41.255

De verkoopingën eindigden slecht over een zestal jaren en al die schoone goederen werden verdeeld en verspreid in menige hand. Het aanzienlijkste lot, waarop «Immerseelhof» zich bevond, werd toegewezen aan *den wel Edelen Heer Fredegand Cogels*, senator voor het arrondissement Antwerpen.

De familie van den Branden van Reeth.

NBEKEND is het ons, op welke wijze de familie van den Branden van Reeth in bezit is gekomen harer uitmuntende eigendommen onder Wommelgem. Doch daar zij verschillende malen in huwelijksband was geweest met leden der familie de Neüff, voormalige eigenaars der heerlijkheid van Immerseel, is het allerwaarschijnlijkst, dat bewuste goederen van deze laatste voortskomen.

Ziehier overigens de geslachtstafel.

Oorspronkelijk van Mechelen, kan men ze aldaar na volgen tot de vijftiende eeuw.

I. Jacobus van den Branden, geboren te Mechelen en aldaar gedoopt den 13 January 1620, liet slechts eenen zoon en eenig kind achter.

II. Deze zoon, genaamd Joannes van den Branden, werd heer van Reeth door den aankoop welken hij deed dier heerlijkheid op 16 February 1692. Het was aan hem dat de adelheidstitels van ridder gegund werden op 25 October 1692. — Hij overleed op 15 February 1694. Onder andere kinderen liet hij na :

III. Cornelius-Joannes-Maria van den Branden, ridder, heer van Reeth en van Laer, dewelke op 14 Augustus 1690 te Antwerpen geboren werd. Hij ging eene

huwelijksverbintenis aan, op 5 Augustus 1716 met Theresia Seraphina de Neüff, dochter van Simon de Neüff, heer van Hoogelande. Hij overleed te Mechelen op 8 February 1741 en werd begraven te Reeth. Zijne gade overleed te Turnhout op 25 February 1743.

Door dit huwelijk werd verwekt :

IV. Joannes Cornelius van den Branden, ridder, heer van Reeth en van Laer, die geboren werd te Mechelen den 12^{en} Maart 1726, en aldaar overleden is den 4^{en} April 1765.

Uit deze huwelijk met Sabina Joanna Lunden werd geboren :

V. Joannes Henricus Petrus van den Branden van Reeth, ridder, heer van Reeth, die geboren werd te Mechelen op 28 Juny 1762. Deze, overleden op 26 November 1826 en begraven te Reeth, was tweemaal gehuwd geweest. Uit zijn eerste huwelijk werd verwekt Regina Joanna Francisca, geboren den 20 July 1801, en in den echt getreden, op 24 Mei 1826, met Joannes Franciscus de Neüff (geboren te Antwerpen den 25 Maart 1797, zoon van Gillis Philips Joseph de Neüff.)

Uit zijn tweede sproten :

VI. Felix Florimond Aloysius van den Branden van Reeth, ridder. Deze werd geboren te Mechelen op 20 Juny 1809 en trad in den echt op 26 September 1833 met zijne nicht Regina Paulina Joanna de Wargny, waarvan :

1. Ernestina Maria Victoria, geboren den 31 July 1834 ;
2. Maria Hendrika Charlotta, » » 16 Oct. 1837 ;
3. Josephina Maria Eugenia, » » 9 Sept. 1839 ;
4. Victor Josephus Joannes Maria, geboren te Mechelen op 4 April 1841 ; priester gewijd in zijne geboortestad, op 24 September 1864 ; verheven tot doctor in het kerkelijk Recht te Leuven, op 7 Augusti 1871, tot Voorzitter van 't Belgisch College te Rome, in 1872 ; tot Eerekanunnik der St-Marcus Basiliek, te Rome, op 15 February 1875 ; tot Huisprelaat van zijne Heilig-

heid, Paus Leo XIII, op 4 Meert 1878 ; tot lid der Romeinsche Academie der Arcaden op 15 October 1873, eindelijk tot Aartsbisschop van Erytrea en hulpbisschop van zijne Eminentie Kardinaal Dechamps, op 12 November 1879.

5. Gustavus Carolus Julius Maria, op 12 July 1842 geboren, en

6. Constantinus Franciscus Maria, geboren op 6 December 1843.

Het hof " Candonckelaer „

te Wommelgem.

DE eerste, ons gekende, eigenaar van dit hof is Josephus de Ridder-Verheyen. Deze kocht het ten jare 1785. Zijne kinderen verkochten het in 1820 aan Gilles Bavo Meeussen, brouwer te Antwerpen.

In 1825 werd het de eigendom van Ferdinandus Nicolaas Josephus Werbrouck en Joanna de Wael, die weduwe was van Ferdinandus Ullens; — in 1831 van Eugenius van Haecht-Peeters, koopman, — in 1839 van Andreas Hyacinthus Chantraine — en in 1849 van Hendrik Sils-Duez, die het aankocht mits de somme 17.260 franken.

De heer Hendrik Sils-Duez overleed te Wommelgem, den 22 November 1881, en zijne vrouw Sidonia Duez, den 28 December 1885.

Hunne erfgenamen waren :

1. Joanna Francisca Sils, weduwe van Joannes Franciscus De Beunie, te Antwerpen,
2. Stephania Antonia Joanna Sils, echtgenoote van Joannes Felix van Eemeren, professor te Antwerpen, en
3. Clotildis Duez, echtgenoote van den heer Camille Grange, geneesheer te Péruwelz.

Door het ambt der notarissen Em. Deckers en Dhanis te Antwerpen, werd gezegde eigendom, inhoudende 3 hectaren, 5 aren en 15 centiaren, alsmede eene hoeve inhoudende 3 hectaren, 10 aren en 50 centiaren, eindelijk toegewezen mits de somme van 41.700 franken aan Alphonsius Moons, alsdan handelaar te Antwerpen. De openbare verkooping hadt plaats den 28^e Mei 1886.

Bij akte voor notaris van den Schoot, te Antwerpen, de dato 17 July daarna, werd het Hof Candonckelaer reeds verkocht door voornoemden Alphonsius Moons, mits eene som van 27.500 franken, aan

1. Edmondus Petrus Philippus Ramboux, bestuurder van het Rubenspaleis, en zijne vrouw, Joanna Maria Scheppens, wonende te Antwerpen, in de Carnotstraat n° 22.

2. Maria Ludovica Scheppens, echtgenoot van Fredericus Guilielmus Henricus Meule, wisselagent, verblijvende te Schaerbeek, Keulenstraat n° 67 a. Blijkens proces-verbaal der openbare en eindelijke toewijzing van 30 Juny 1892, door voornoemden notaris Van der Schoot, vader, werd het hof Candonckelaer, wederom verkocht aan Josephus Prij, Scheepsmakelaar te Antwerpen, Van Breestraat, 43, mits 18.100 franken.

Eindelijk den 21sten April 1893 door akte, verleden voor notaris Paul Vekemans, te Hoboken, werd het voorzeid goed verkocht mits de somme van 15.800 franken aan den heer Julianus Wilhelmus van Pelt, alsdan ontvanger der belastingen te Laeken.

De verfraaiingswerken en verbeteringen welke sinds 1893 aan dit buitengoed toegebracht werden, hebben de waarde ervan aanzienlijk doen stijgen.

Hofke Moons te Wommelgem.

IN 1695 werd dit buitengoed gebouwd.

De eigendomsbrieven echter gaan zoo verre niet. De eerste eigenaar ervan, dien wij kennen, was Franciscus Joannes Willems, pastoor van Wommelgem. Bij testament, ontvangen op 11 September 1786 door notaris Torfs, aldaar, gaf hij er de helft van aan zijne zuster, Anna Maria Willems, weduwe van N. Brants, en de andere helft aan Anna Catharina Willems, begijn te Antwerpen.

Op 21 October 1795 verkochten deze, een gedeelte van hunn en hof met de schuur, stalling, enz, er aanpalend en samen inhoudend omtrent 60 roeden, mits de somme van 1052 gulden, aan Josephus Franciscus Bax, pastoor te Wommelgem.

Bij akte van transport, de dato 10 Augustus 1819, voor notaris De Lincé, te Antwerpen, werden Joannes Baptista van Helteren en zijne vrouw Maria Theresia Van den Broeck, er eigenaars van.

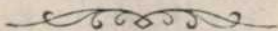
Op 14 April 1827 werd het goed andermaal verkocht, mits 4000 gulden door de eigenares Maria Theresia Van den Broeck, weduwe van Joannes Baptista van Helteren en hare kinderen, aan Ludovicus Jacobus Antonius Jacobs, rentenier te Antwerpen. Deze

verkoopning geschiedde door het ambt van notaris De Lincé, voornoemd.

Ludovicus Jacobus Antonius Jacobs, en zijne vrouw Catharina Joanna Antonia Beeckmans, verkochten den eigendom, inhoudend 86 aren, 55 ctn. mits 9.225 fr. aan Michiel Hendrik Delmarle, eigenaar te Wommelgem, en dit bij akte voor Joannes Ambrosius Deckers, alsdan notaris te Wommelgem, den 24 Mei 1837.

Eindelijk op 1 Aug. 1844, door het ambt van den zelven notaris, werd de heer Joannes Jacobus Moons, alsdan veearts, te Borsbeeck, er eigenaar van. De verkoopers waren Augustinus Antonius Delmarle, Henricus Ludovicus Delmarle en Leopoldus Carolus Delmarle, drij kinderen van Michiel Hendrik Delmarle. De koopprijs was 8,750 frs.

Tegenwoordig behoort gemelde eigendom nog steeds aan de kleinkinderen van voornoemden heer Joannes Jacobus Moons.

Hofke Roose, nabij fort 2.

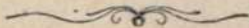
DE eigendomsbrieven van dit oud hof klimmen insgelijks niet hoog.

Op 28 December 1822, bij akte voor notaris Podor te Antwerpen, bevattende deeling der goederen van Magdalena Josephina Ludovica Gravin Roose De Baisy, douairière van wijlen den heer Carolus Alexander Franciscus, burggraaf Schotte, tusschen Joanna Maria Josepha Gravin Roose De Baisy, douairière van wijlen den heer Jacobus Paulus Josephus Dupret, te Antwerpen, — Carolina Maria Josepha Gravin Roose De Baisy, douairière van den heer graaf Carolus Franciscus Paulus de Brouckhoven- De Bergeyck, te Brussel ; — Maria Josephina Carolina Ghislana Gravin Roose de Baisy, echtgenoot van Philippus Arnoldus Ludovicus Josephus de Gilles, te Brussel, — Hendrica Josephina Maria Ghislana, baronnes de Visscher-De Celles, douairière van den heer Carolus Petrus Josephus, graaf Roose de Baisy, te Brussel, in naam van hare kinderen, en consoorten, — werd die eigendom toebedeeld aan genoemde vrouwe Douairière de Brouckhoven-de Bergeyck, zuster der Douairière Schotte.

Op 9 October 1832, bij publieke verkooping door

notaris Haenegraeff, te Antwerpen, werd « het hofke van plaisantie, omringt van gragten, » inhoudende een bunder, verkocht mits 4,700 gulden, aan den heer Henricus Hyacinthe Chantraine, makelaar. Het was alsdan verhuurd aan den heer Werbrouck-Broeta. Henricus Hyacinthus Chantraine, verkocht het later mits de somme van 9.000 fr. aan Henricus Jansen en zijne vrouw Maria Gabriels. Het was toen nog 1 hectaar, 29 aren en 15 centiaren groot, en was aangeteekend op het kadaster: Sectie A nummers 233 en met 237.

Op 26 April 1851, door het ambt der notarissen van Sulper en Deckers, en ten verzoeke der erfgenamen Jansen, zijnde : Hendrik Jansen ; — Anna Maria Theresia Jansen, echtgenoot Bisschops ; — Jan Frans Jansen ; — Cornelius Frans Jansen ; — en Frans Joseph Jansen, werd het goed, waarvan kwestie, verkocht aan den heer Jacobus Lodewijk Moons, paardenmeester, aan wiens kinderen het thans in onverdeeldheid nog behoort.

Tegenwoordige Pastorij

van Wommelgem.

Bij openbare verkooping van 16 Juny 1789, door den notaris Torfs, te Wommelgem alsdan residerend, werd die eigendom, bestaande uit « huizing met kamer kelder, stalling, bornput, hove en boomgaard, zijnde de herberg « *den Roeff*, » en in houdende, 217 roeden gestaan en gelegen te Wommelgem achter de kerk of hooge koor » eindelijk verkocht aan Joannes Deckers en diens huisvrouw Magdalena Claessens, van Wommelgem, om en mits de som van 2,179 gulden wisselgeld.

De verkoopers waren : Joannes Baptista Schoors, ingezetene der stad Antwerpen, Egidius Quaeyhaeghs en diens vrouw Joanna Peeters, van Wommelgem, en deze waren er eigenaren van, voor de helft, ingevolge akte van transactie, de dato 11 July 1753, voor schepenen van Wommelgem, en als eenige erfgenamen van Petronella Peeters.

De herberg « *den Roeff*, » was belast met eenen cijns van 3 1/2 stuyvers en twee kiekens s'jaars aan de Abdij van St-Michiël van Antwerpen ; alnog met zes oude deniers en vier kiekens s'jaars aan 't kapittel kathedraal van O. L. Vrouw van Antwerpen ; en met

eenen cijns van een oord min of meer s'jaars aan den hove van Immerseel.

Op 28 November 1834, door akte gesloten voor notaris Crabeels, van Antwerpen, ten verzoeken van Joannes Ambrosius Deckers, notaris te Wommelgem, en diens echtgenoot, vrouw Maria Anna Delen, en consorten, werd genoemde eigendom, zijnde huizing « genaamd « *den Roof* » bestaande uit zes beneden kamers, keuken, kelder, twee bovenkamers, zolder, hof, pomp en afhankelijkheden, te Wommelgem, ten kadaster bekend wijk 3. n° 141-2-3-4, te samen groot 25 roeden 46 ellen, » verkocht aan de gemeente Wommelgem, daartoe gemachtigd, bij besluit der deputatie van de provinciale staten van Antwerpen, in dato 13 October 1834, en vertegenwoordigd door Gommarus Corluy, burgemeester, Franciscus Joannes Mertens en Petrus Josephus Mertens, schepenen, landbouwers te Wommelgem, mits de som van fr. 7,619.

In die akte van verkoop werd bepaald dat de gemeente koopersse en de verkoopers of rechtverkrijgenden, ten eeuwigden dage hebben en behoudende, de alsdan bestaande inrij en wegenis naar de schuur en daar achter gelegen landen, tot tegen den gevel der bij die akte verkochte huizing, en dit alles zonder vergoeding.

De huizing, waarvan spraak in gemelde akte, was toebedeeld geworden aan den verkooper, krachtens akte van deeling tusschen hem, zijne zusters en zijnen broeder, als eenige kinderen en erfgenamen van wijlen Joannes Deckers, en zijne eerste en tweede echtgenoot, vrouwen Joanna Catharina Jorens en Maria Magdalena Claessens, gepasseerd voor meester H. Van den Bosch, notaris te Wommelgem, den 30 Maart 1815.

Het is in dien eigendom dat de tegenwoordige pastorie van Wommelgem bestaat; tijdens de fransche republiek hadden de Eerw. heeren pastoors der parochie hunnen inwon in het kasteeltje dat tegenwoordig aan de erven Moons toebehoort.

De Brouwerij « den Draaiboom. »

DEZE brouwerij, vroeger genaamd « De gulde Camer, » bestond in 1770 uit eene schoone groote hui-
zing met beneden- en bovenkamers, ingemaakte kassen,
kelders, zolders, stallingen, remisiën, schuur, enz. De
akte van verkoop, alstoen er van opgemaakt, luidt als
volgt: « Eene extra schoone brouwerij, hebbende
gerieffelycke Commoditeyten, mits gaders den steenwegh
op Deurne sonder voor 't gebruijck dier op het rugge-
veld eenigh Barrier recht te moeten betalen. Grooten
hof en landen.... »

De aanpalende eigenaars van dien eigendom waren,
in dien tijd, noord, oost en zuid, Jon^r Jacques Corne-
lissen, west de steenweg en het stuk land, genaamd :
« den Drijhoek. »

Philippus Jacobus Braeckmans, kocht deze brouwerij
van Joannes Taijmans, op 27 September 1770, mits
11.566 gulden en tien stuivers « den schelling van
Hare Majesteijts munte tot sesse stuyvers gerekent ende
d'andere speciën naer advennant. »

Joannes Taijmans was daarvan eigenaar geworden,
bij vooruitgift van zijne moeder Catharina De Wolff,
weduwe, in laatste huwelijk, van Franciscus Bervoets,
ingevolge haar testament van 20 December 1762, voor
notaris De Leeuw van Antwerpen.

Catharina De Wolff was er eigenares van geworden, als eenige geïnstitueerde erfgename van haren gezegden tweeden man Franciscus Bervoets, krachtens dezes testament van 27 September 1757, ontvangen door notaris Schoesetters van Antwerpen.

De echtelingen Franciscus Bervoets en Catharina De Wolff, hadden deze goederen verkregen als eenige geïnstitueerde erfgenamen van Adriaan De Backer, luidens testament van 5 Juny 1739, ontvangen door notaris Vallée van Antwerpen.

Adriaan De Backer en dezes vrouw Elisabeth Verbist, (die weduwe was van Adam Van den Wyngaert,) hadden dezelve aangekocht van verscheidene personen op 4 Meert 1711, en Adriaan De Backer was alleen eigenaar er van geworden bij uitkoop en kontrakt, door hem aangegaan, op 8 Februari 1732, met den Eerw. heer Adam van den Wyngaert, priester, eenig kind van Elisabeth Verbist uit haar huwelijk met Adam van den Wyngaert.

De aankoop gedaan door Ph. Jac. Braeckmans, van Joannes Tuijmans, brouwerij huizing en landerijen, bevatte omtrent vier bunderen. De verkoop geschiedde vrij en onbelast, uitgenomen « Schoth, Loth, Dorps ende gebuerelijcke Lasten, als mede drij veertelen Roghs en drij guldens in geld erffelijck (daar men jaarlijckx gewoon was voor te betaelen acht guldens en thien stuyvers) aen de Capelreije van Wommelgem ; vijffthien stuyvers s'jaers erffelijck aen de Pastorijs van Deurne ; dry guldens s'jaers aen de Capelrye van Millegem ; twee guldens twelff stuyvers en twaelff mijten Brabants s'jaers aen de Godshuyse van Sint Michiel te Antwerpen. »

De goederen ervan deel makend waren daarenboven nog belast met eene erffelijke rente van 312 gulden en 10 stuyvers, zijnde in kapitaal 5000 gulden aen de tafel van den Heiligen Geest te Antwerpen.

In de verkooping waren insgelijks begrepen « den geheelen Aleme ende voordere gereetschappen tot de

voorschrevene brouwerij eenigsints dienende, niets daer van uytgenomen nochte gereserveert, » om en mits de voormelde som 11.566 gulden, boven de gezegde jaarlijksche lasten. Tevens was voorwaarde dat de kapitale som van 5,000 gulden verschuldigd aan de tafel van den Heiligen Geest door de kooper voor zijne rekening moest genomen worden, in afkorting van de koopsom.

Het ongeld, door de kooper te betalen, beliep « à twee stuivers per Gulden. »

Op 24 October 1823 (bij akte voor notaris Franciscus Josephus De Haen, te Antwerpen) werd de Brouwerij « Den Draaiboom » verkocht door « d'heer Petrus Jacobus De Groof, koopman te Antwerpen, » aan *Franciscus Beirens* en diens echtgenoot *Elisabeth De Rooy*.

Op 21 April 1856 werd de zelve brouwerij verkocht mits fr. 42.417.29, (boven de gemelde kapitale som van 5.000 gulden, thans verschuldigd aan het bureel van Weldadigheid van Antwerpen,) door de echtelingen *Beirens*, aan hunne twee kinderen, *Joannes Ferdinandus Beirens* en *Maria Theresia Beirens*, en dit bij akte voor notaris Van Beeck, te Wommelgem.

Eindelijk bij akte, verleden voor notaris Springael, vader, op 26 October 1876, werd *Ferdinandus Ludovicus Beirens* er eigenaar van, mits fr. 64.400, boven de gemelde kapitale som van 5.000 gulden. *Ferdinand Ludovicus Beirens*, overleden te Wommelgem op 10 Maart 1882, liet dezelve na aan zijne weduwe en twee kinderen.

Steenwegen van Wommelgem

en omstreken.

STEENWEG VAN HET RUGGEVELD, ONDER DEURNE, TOT WOMMELGEM DORP : deze werd gelegd van het Ruggeveld tot aan den Draaiboom in 1751 ; het laatste gedeelte ervan, zijnde omtrent 1700 meters, van 1838 tot 1840.

STEENWEG VAN GROBBENDONK, OP LAMMERENBERG, BROECHEM, gelegd van 1848 tot 1850.

STEENWEG VAN WOMMELGEM TOT DE DRIJ MASTEN, gelegd van 1843 tot 1845.

STEENWEG VAN WOMMELGEM TOT WYNEGEM, gelegd van 1861 tot 1866.

STEENWEG VAN WOMMELGEM NAAR DE STOKERY, gelegd van 1873 tot 1877.

STEENWEG VAN WOMMELGEM NAAR VREMDE, gelegd in 1881.

DE VERBREEDING VAN DEN STEENWEG DEURNE, BORSBEECK TOT AAN DE MILITAIRE BAAN, werd gedaan in 1880.

DE ZANDSTRAAT TE WOMMELGEM werd gekasseid van 1881 tot 1882.

Volgens het werk van Beeterné T. I. Blad 206 werd de steenweg van ANTWERPEN NAAR LIER begonnen in 1711, en die van ANTWERPEN NAAR BOOM van 1763 tot 1765; die van ANTWERPEN NAAR BRUSSEL bestond reeds gedeeltelijk in 1649.

In 1562 werd de groote steenweg gelegd van ANTWERPEN TOT HET RUGGEVELD onder Deurne; in 1751 werd hij voortgelegd van het RUGGEVELD TOT AAN DE HEYBLOEM, onder Wynegem.

In 1751 werd de steenweg gelegd van aan de Pauw onder BORGERHOUT TOT STEENENBRUG.

Copie der patente van Joannes Baptista
Masquar, als Secretaris de heerlijk-
heid van Wommelgem.

Wij, Carolus Emmanuel Josephus, Prince van Gavre, enz., heere van Wommelgem, Immereel, enz., Ridder van het order van het Gulden Vlies, Gouverneur en Kapitein-Generael van de Provincie Namen, opper-Maerschalc van 't hof van zijne Koninglijke Hoogheid, enz., enz.

Alsoo het officie van greffiers- of secretarisschap van onze voors. Heerlijkheyd van Wommelghem en Immerseel is komen te vaceeren met het overleyden van wijlen d'heer Martinus Salicati, zoo is 't dat wij, om het goet rapport aen ons gedaen over de capiciteyt, gedrag ende iver van den persoon van Joannes Baptista Masquar, en betrouwende dat den zelven het voors-officie wel en getrouwelijk zal bedienen, weduwen en weesen voorstaen, de arme en onnoozele beschermen, de twintighe vereenigen en in alles goed reght helpen plegen, ende justitie administreren, hebben aen den voornoemden Joannes Baptista Masquar gegeven, gegunt en geconferert, gelijk wij hem geven, gunnen en confereren bij dezen het voors. greffiers- ofte secretarisschap der ge-

melde onze heerlijkheden van Wommelgem en Immerseel, en dat met allen de gerechtigheden, baeten, profijten, emolumenten, en beneficien van outs aen het selve greffiers- of secretarisschap clevende, op de conditie en expres bevel van gerechtigheden, prerogatieven en prééminentien exactelijk gaede te slaen en maintaineren en iets ter contrarie geschiedende, aenstonds aen ons 't adverteren.

Dan, alsoo den voors. Joannes Baptiste Masquar tot nog toe niet bereykt en heeft, den competenten ouderdom van vijf-en-twintigh jaeren, zoo is 't, dat wij geduerende sijne nog te minderjaerigheid geauthoriseert en gequalificeert hebben, gelijk wij doen bij desen, den persoon van Thomas Vermont, denwelcken sal hebben de signature van secretaris of greffier tot ter tijd en dewijlen dat den voors. J. B. Masquar sal zijn gekomen tót den voors. competenten ouderdom en bequaem van 't voors. officie persoonlijk te connen bedienen. Onder tusschen sal den selven schuldig en gehouden zijn te doen den eed van getrouwigheijdt tot het bedienen van 't voors. officie, in handen van d'heer Drossaert en Schepenen onser voors. heerlijkheden, en het selve gedaen sijnde, ordonneren aen den selven heere Drossaert, Schepenen en ingesetenen onser voors. heerlijkheden, en des raekende, den voorn. J. B. Masquar, in zijn voors. officie als greffier of secretaris te erkennen, en in die qualiteyt den selven te respecteren en hem het voorn. officie vredelijk te laten bedienen en genieten. In teeken der waerheydt hebben wij dese onderteekent en het selve met onse wapenen bevestigt, binnen Brussel, desen VI July 1762.

LE PRINCE DE GAVRE.

Benoeming der Schepenen

in vroeger eeuwen.

ET benoemen der Schepenen eener heerlijkheid, in vroeger eeuwen, was zeer eenvoudig. Deze geschiedde bij enkele aanstelling der heeren. Ten voorbeelde hiervan diene de volgende oorkonde :

« Geinformeert sijnde van 't goed gedrag ende bequ-
» aemheyd van Cornelis Bervoets ende Petrus Lucas,
» ingesetenen van mijne heerlijkheyt van Wynegem,
» zoo nominere ende stelle de selve personen aen als
» medeschepenen van de voornoemde Parochie van
» Wynegem, hun belastende eenider goeden Rechte te
» doen sonder aensien van personen, 't sij vriendt ofht
» vremt, ende alles te verrichten waertoe goede ende
» getrouwe Schepenen verplicht sijn, mits doende in
» handen van mijnen Drossard ende Schepenen van
» aldaer den Eed daertoe staende.

« In teeken der waerheydt hebbe dese onderteekent,
» ende mijn wapen cachet daer op gedrukt, binnen
» Brussele desen 17 December 1700 drij-en-negentigh.»

P. J. ROELANTS DE WYNEGEM.

Inbaling

op 8 July 1778, van Joncker de Neüff,
heere van Wommelgem en Immerseele.

11, Drossaert en Schepenen der heerlyckheijt van Wommelghem en Immerseele, maeken condit en kennelijk dat, op heden 8 July 1778, binnen dese heerlyckheijt van Wommelghem en Immerseele, door ons Drossaert en Schepenen, ten bijwesen van den eerw. heeren thiendenheffers en van den eerw. heere pastoor dezer heerelyckheijt, mitsgaders ter assistentie der gilden, onder het geluy der klokken en de toejuijginge des volckx, met alle plechtigheijt en solemniteyd is innegehaelt den seer edelen en welgeboren heere joncker Carolus de Neüff, heere van Wommelgem en Immerseele, welcken heere, ter presentie van ons Drossaert en Schepenen, den grond dezer heerelyckheijt met eene schuppe geroert heeft. Des toirconden, enz.

Dezen achtsten July 1778, J. B. J. Masquar, secretaris. (*Inventaris* n° 108.)

1790 en 1794.

DE volgende inschrijvingslijst doet ons kennen, welk belangrijk deel onze streken aan de Brabantsche Omwenteling, op 't einde der laatste eeuw, namen. Edelen en gemeenten wedieverden om de Patriotten ter hulp te komen. De onderstaande lijst is geteekend van Juny 1790.

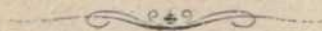
Baron de Gilman en zijne gemalin	2 kanons
Graaf de Fraula	1 »
Burggraaf de Fraula en zijne gemalin	2 »
Baronnes douairière de la Verre	2 »
Douairière Ullens	1 »
Douairière Legrelle	1 »
Graaf d'Oultremont en zijne gemalin	2 »
Heer de Neuff d'Aissche.	3 »
Douairière Werbrouck	1 »
De heer en de juffers Vermoelen	1 »
J. M. van Havre en zijne twee zonen	2 »
Het dorp Deurne	2 »
» » Emblehem	1 »
» » Borsbeeck	1 »
» » Schilde	1 »
» » Ranst en Millegem	1 »

Het dorp Massenhoven . . .	200 gulden	
» » Brecht . . .	400 gulden	
» » Pulderbosch . . .	43	» 10 $\frac{1}{4}$
» » Wynegem . . .	392	»
» » 's Gravenwezel . . .	400	» 1 $\frac{3}{4}$
» » Oelegem . . .	127	» 10
» » Vremde . . .	262	» 5 $\frac{1}{2}$
» » Schooten. . .	400	» 2
» » Wommelgem . . .	784	»

In 1794 werd er eene andere inschrijvingslijst in omloop gebracht. Ditmaal had zij voor doel Oostenrijk tegen Frankrijk ter hulp te komen.

Op deze staan aangeteekend :

Baron van de Werve en van Schilde voor	3.000 gulden	
du Bois de Vroylande, voor . . .	7.000	»
van Havre-Lunders, voor . . .	7.000	»
de Gilman de Sevenbergen, voor . .	5.000	»

Verkoopting der zwarte goederen.

DE Fransche Republiek begon het verkoopen der goederen der kerken en kloosters, die zij aangeslagen en verbeurd verklaard had, en die bij ons nog heden onder den naam van *zwarte goederen* bekend zijn, in Februari 1787. Dit verkoopen duurde meer dan drie jaren, en gaf hier, zooals overal elders, gelegenheid aan de schandigste knoeierijen van wege de Fransche agenten. Meest al de koopers waren vreemdelingen en, inzonderheid Franschen.

De verspillingen, en de ongehoorde onregelmatigheden, die, ter gelegenheid dier veilingen in massa, plaats grepen, waren zoo groot, dat men een oogenblik voornemens was dezelve geheel te staken. Zoo luidde, o. a., een schrijven van 13 Juny 1797 uit Brussel :

« Men heeft reden van te gelooven dat de verkoopting van de nationale domeinen in de negen vereenigde departementen, eerstdags zal worden opgeschorst door eene regtveerdige en staetkundige wet van 't wetstellende lichaam. De verspillingen, al het bejag der eygenbaetzugtigen en 's landstroopers, welke al te langen tijd bedreven zijn in die verkooping, maekten die alleenlijk baetelijk aen eenige snoode zaemenhangers en geenzins aen de Republiek. »

Volgens de wet van 9 brumaire jaar V, (30 Oct. 1796,) moest de betaling der nationale goederen geschieden,

gedeeltelijk komptant, gedeeltelijk op termijn. Een tiende moest betaald worden in muntspeciën : de helft binnen tien dagen, de andere helft binnen de zes maanden ; vier tienden in 4 obligatiën of cedulen, waarvan ieder betaalbaar, elk jaar, met een intrest van 5 o/o ; eindelijk de overige vijf tienden moesten in de maand gekweten worden en de schatkist nam in betaling aan : de ministerieele ordonnanciën voor leveringen gedaan aan de Republiek, de bordereelen van likwidatie der openbare schuld of van de schuld der geëmigreerden, de bons van opeischingen, de loterijbons, de ordonnantiën of bons van teruggave of schadeloosstelling van verliezen door den oorlog veroorzaakt in de grensdepartementen en in die van het westen, de inschrijvingen op het Grootboek, op den voet van 20 maal de rente. De kloosterlingen mochten tot in de maand Augusti 1797 hunne koopsom afkwijten in territoriale bons, afgeleverd in plaats van ontslagpensioen en, in geval van ongenoegzaamheid, moesten zij betalen in muntspeciën en cedulen, tot een beloop van de helft der eerste aanbidding, en het overige, in weerden en effecten der openbare schuld.

Het is aan te merken dat het gedeelte, betaalbaar in muntspeciën en obligatiën of cedulen, geregeld werd op het beloop der eerste aanbidding, welke niet beneden eene aangeduide som mocht wezen ; alle vermeerdering, die op dit aanbod gedaan werd, mocht op dezelfde wijze afgekwenen worden als de vijf laatste tienden, dit is te zeggen, in weerden der openbare schuld.

Alzoo, was het aanbod, gedaan in de eerste zitting.

Voor eenen eigendom	fr. 54.000
De toewijzingsprijs in de tweede zitting	» 320.000
De betalingen werden op de volgende wijze gedaan :	
1/10 van f. 54.000 in muntspeciën	f. 5.400
4/10 van f. 54.000 in 4 jaarlijksche obligatiën	» 21.500
Het overige in weerden en effecten der openbare schuld	fr. 293.000
Totaal	320.000

Later werden de bepalingen betreffende de betaling der koopprijzen gedeeltelijk gewijzigd. De afwijking van het eerste aanbod moest gedaan worden als volgt : $\frac{1}{12}$ in muntspeciën, binnen de 10 dagen, en het overige in 6 obligatiën, waarvan de eerste van een twaalfde, en de vijf anderen, van een zesde, betaalbaar waren in muntspeciën van drie tot drie maanden, zoodat voor een eerste aanbod, van f. 54.000 bedragend, de koper moest betalen, binnen de tien dagen der toewijzing, f. 4. 500, drie maanden later nog f. 4.500, daarna f. 9.000, van drie tot drie maanden. De verkooping op het eerste aanbod voorgekomen, werd gekweten bij middel van drie obligatiën van gelijk bedrag aan 5 o/o intrest, de eerste zes maanden na de betaling van het laatste zesde, hierboven vermeld, de tweede een jaar later, de derde achttien maanden nadien, zóó dat het geheele bedrag des koopprijzes moest betaald zijn na drie jaren.

Uit de voorgaande uitleggingen blijkt, dat de koper slechts een klein gedeelte van den koopprijs (behalve de onkosten, die in de laatste tijden tot ongeveer 3 o/o beliepen) in muntspeciën betaalde.

De territoriale bons of mandaten waren wezenlijke assignaten, behalve den naam, dit wil zeggen, werden uitgegeven op de nationale goederen en bestemd om terug binnen te komen, naarmate de verkoopen van onroerende goederen gedaan werden. Eene wet op 27 Juni 1796 (9 messidor jaar IV.) had de uitwisseling bevolen der assignaten boven de 100 livres, tegen territoriale mandaten, op den voet van 30 livres assignaten tegen een livre mandaat, het zij 3.33 o/o, alsook de ontmunting van al de assignaten van meer dan 100 L^s, na den 18 Juli, in de geheele uitgestrektheid der Republiek. Die maatregel stelde een verlies daar, van ongeveer 97 o/o voor diegenen welke assignaten aan pari ontvangen hadden.

Er waren van dan af nog slechts assignaten van 100 fr. en minder, en territoriale bons in omloop ; men had

dergelijke weerden bij milliards gemaakt, want de Republiek, ten einde hulpmiddelen, betaalde in papier de ambtenaars, de leveraars en in het algemeen al de schuldeischers van den Staat. De schadeloosstelling, te goed komend aan de afgeschafte kloosterlingen, moest insgelijks betaald worden in territoriale bons. Het is dus in het geheel niet verwonderlijk dat, in de tegenwoordigheid van dien vloed van inbeeldige weerden, de nieuw uitgegeven bons spoedig eene groote vermindering van weerde ondergingen. Te Brussel werd alles verkocht tegen territoriale bons, die 80 % van hunne weerde verloren hadden, en welke men aan dien prijs kon koopen en verkoopen; dit wil zeggen dat men voor 20 fr. in geld, 100 fr. kocht in mandaten. Dit verschil tusschen de wezenlijke weerde en de nominale weerde moest noodzakelijke veranderingen ondergaan, gedurende de drie jaren dat de verkoopingën duurden; het was nogtans in het laatste jaar dat het verschil overgroot werd en men overdrijft niet met te zeggen dat één frank in geld tot honderd frank in papier weerd was.

Wij zullen overigens doen opmerken dat de handel in papierenweerden overal op eene groote schaal gedreven werd, en dat, namelijk te Antwerpen, verscheidene agencies van bankhuizen van Parijs bestonden, tot welke de koopers van zwart goed zich konden wenden, voor den aankoop der territoriale mandaten, die zij noodig hadden, om hunnen koopprijs te betalen. Het schijnt dus buiten twijfel, dat de meeste aankopen gekweten werden in territoriale bons en andere ingebeelde weerden, die men zich aanschafte in de verhouding van één frank in geld voor 50 fr. tot 100 fr., volgens de verschillende tijdstippen. (*)

(*) *Historiek der straten en openbare plaatsen van Antwerpen*, door Aug. Thijs, uitgave 1879, bladzijde 160 en volgende.

Verkoopíng

der pastorij van Wommelgem en dergene der
omliggende gemeenten.

DE voorloopige toewijzing der *Pastorij van Wommelgem* had plaats op 14 Nivôse, jaar VII der Fransche Republiek ; de eindelijke op 19 Nivôse daaropvolgend.

De plakbrieven, daartoe betrekkelijk, beschrijven de Pastorij in spraak als volgt :

« Een huys, bestaende in 2 kelders, keuke, waschhuys, 3 benede plaetzen, eene bove kamer en 3 zolders, eenen stal, eenen hof met een stuk land, inhoudende te saemen omtrent de 53 roeden, omringt met zyne haegen, gelegen in de gemeynte van Wommelgem, is door desverstaende geschat op eene inkomste van 40 guldens en op een capitael van 2.939-0-0.

Voortkomende van de gewezene Pastorye van Wommelgem. »

Op 14 Pluviôse van zelve jaar werd *de Pastorij van Broechem* verkocht, door de plakkaarten beschreven als volgt :

« Het pastoreel huys van de gemeynte van Broechem,

bestaende in eenen kelder, 3 benede kamers, 3 zolders, eene opene plaets met pompe, eene schuer en eenen stal, met eenen hof, groot een dagwand, in den welken zich bevinden 28 fruytboomen, het geheel omringt met zyne haegen. Is door desverstaende geschat op eene inkoopste van 70 guldens en op een capitaal van 5.143-0-0.

Voortkomende van de gewezene pastorye van Broechem. »

Op dezelfde wijze werden op den 9^e en den 14^e Pluviöse van het zelfde jaar, de *Pastorijën van Wynegem* en *Schilde* te koop gesteld.

Deze staan vermeld op de plakkaarten, volgender wijze :

Canton Santboven :

« V. Een huys, geleegen in de gemeynte van *Schilde*, omringt met water, bestaende in eenen kelder, keuken, 4 benede plaetzen en eenen zolder, te meer eene schuer, met stal en eenen hof, inhoudende omtrent de 50 roeden, het geheel door desverstaende geschat op eene inkoopste van 70 guld. en op een capitaal van 2.800-0-0

« VI. Een huys, geleegen in de gemeynte van *Wynegem*, bestaende in eenen kelder, keuken, pompe, 2 benede plaetsen, 5 bove kamers en eenen zolder ; te meer, eene schuer en eenen hof, groot omtrent de 70 roeden, in den welken zich bevinden 30 fruytboomen. Het geheel is door desverstaende geschat op eene inkoopste van 70 guld. en op een capitaal van 2.800-0-0

« Voortkomende van de gewezene pastorye van *Wynegem*. »

De Kaak.

ET monument, dat zich midden op de dorpsplaats te Wommelgem bevindt is, wat men in vroeger eeuwen noemde eene *Kaak*. Het diende, tot aan de Fransche Omwenteling, om de misdadigers aan ten toon te stellen. Het strafgerecht, zooals men weet, was, in dien tijd, veel gestrenger dan tegenwoordig. Het was ook aan dienschandpaal dat de booswichten, die zich aangrootere schelmstukken plichtig gemaakt hadden, na hunne tentoonstelling, gebrandmerkt werden. Tijdens de Fransche Republiek verdwenen het meeste deel dier « Kaken. » Naar de overlevering, deelde de Kaak van Wommelgem het zelfde lot, doch werd zij later — door de familie d'Oultremont, schijnt het, — heropgericht. Gelukkiglijk echter heeft zij hare vroegere bestemming verloren, en dient zij heden nog slechts, tot vreedzame afkondigingsplaats, waar de veldwachter des Zondags de Wommelgemmenaars met de bevelen van hoogerhand en de plakkaarten der Notarissen bekend maakt.

De middenpijler dier kaak is bekroond, met de wapens der familie de Neüff : « *van goud, met de hoofden der drij everzwijnen van sabel.* »

1798=99.

De Boerenkrijg.

NA den slag van Fleurus (26 Juny 1794) waren de Franschen meester van België, en werd er door deze eene oorlogbelasting van 60 millioen van ons land geëischt.

De voornaamste familiën, de kerken, bisdommen en kloosters werden daarin voor overgroote sommen aangeslagen, en verscheidene van hen waren in de onmogelijkheid dezelve te betalen.

De goederen van hen, die verkozen hun vaderland te verlaten, werden openbaar aan spotprijzen verkocht. Honderdvijftig Antwerpenaars werden als gijzelaars naar Frankrijk overgebracht. De kunstvoorwerpen der kerken werden naar Parijs verzonden. Men was verplicht de assignaten (die slechts eene ingebeelde waarde hadden) te aanveerden voor dezelfde waarde als klinkende munt. De zondagrust werd afgeschaft en heringericht op eenen anderen dag dien men *decadi* noemde.

Den 1 October 1795 werd België ingelijfd bij Frankrijk en in departementen verdeeld. Opnieuw werd er eene buitengewone belasting geëischt op 20 Maart 1796.

Den 20 November daarop volgend werden de eeuwenoude Gilden, de Rederykers kamers, en al de kloosters afgeschaft, hunne goederen, zoo roerende als onroerende, aangeslagen en ten bate der Fransche Republiek verkocht.

De verkoopingën der aangeslagene eigendommen namen slechts na drij jaar een einde.

Men eischte van de priesters den eed van getrouwheid aan de Fransche Republiek en de godsdienst-oefeningen werden slechts aan hen toegelaten die den eed hadden afgelegd.

Kardinaal van Frankenberg, aartsbisschop te Mechelen, weigerde dien eed te doen, en werd den 7 October 1797 aangehouden.

Alsdan begon een der grootste geloofsvervolgingen die ooit plaats grepen : de uitwendige teekens, de beelden der heiligen, de kruisen van kerken en torens werden overal weggenomen, en zelfs verscheidene kerken werden verkocht en gesloopt.

Voor al echter de geestelijkheid stond ten doel aan de woede der fransche omwentelaars. Slechts 43 op de 1070 priesters, in het Departement der twee Nethen, (de tegenwoordige provincie Antwerpen) den opgelegden eed gedaan hebbend, werd er sinds 1797 eene echte jacht op de trouwgeblevenen gemaakt en werden al degenen die men kon vatten, uit het land gebannen, als oproermakers naar het schavot gesleurd, of naar de doo-dende landstrecken der eilanden Rhé, Oléron of naar Guyana vervoerd.

Meteen werden de kerken en kapellen overal gesloten, en werd alle openbare eeredienst verboden. Slechts op de plaatsen waar beëdigde priesters waren, mocht hij blijven voortduren. Welken indruk al die dwingelandsmaatregelen op onze nog over 't algemeen godsdienstige bevolking maakten, laat zich bevroeden.

Na eeuwen lang voor hunne vrijheid en de rechten van hunnen godsdienst gestreden, en goed en bloed voor dezelve veil gehad te hebben, moesten zij haar

loodzwaar op het hert drukken. Overal dan ook was de gisting groot. Slechts nog behoefde er eene vuurgenster om een onmetelijken vuurgloed te ontsteken. Die genster was de wet van den 5 September 1798, wet die de conscriptie alhier invoerde, en alleman tot soldaat der gehate Republiek maakte.

De verslagenheid, die deze in het geheele land te weeg bracht, was overgroot; de verbittering, en de tegenstand die er op volgde, algemeen.

Ah! hadden op dit oogenblik de grooten en de steden, zooals onze landelijke bevolking, hunnen plicht gedaan, wellicht hadde België, het eerste van alle het onverdragelijke juk der Fransche dwingelandij van den hals geschud.

In de omstreken van Dendermonde stak men eerst het hoofd op. Onmiddellijk daarna volgde de Antwerpsche Kempen. Overal borsten onlusten uit tegen de fransche dwingelandij, die deze meer dan eens op den boord des afgronds brachten. Spijtig dat dit beperkt werk ons niet veroorlooft, de helden te volgen die zich in dien reuzen strijd, voor Godsdienst en Vaderland zoo verdienstelijk maakten. Intusschen ziehier het deel welk onze streken aan den *Boerenkrijg* namen.

Het vuur, dat hier zoowel als overal elders smeulde, brak de eerste maal uit te Massenhoven, waar eenige uitzendingen van den kant van Lier, op zondag 21 October 1798, aangekomen waren. Er werd eene talrijke bende gevormd, samengesteld uit al de jongelingen der omliggende dorpen; de nationale (*Fransche*) strik werd afgerukt en verbrand, de overheid beleedigd en bedreigd. Commissaris R. Van der Haeghe, bijgestaan door drie gendarmen, den vrederechter en de municipale bedienden, poogde te vergeefs de samenscholingen uiteen te drijven; in den vooravond verbrijzelde men tot tweemaal toe de ruiten bij den municipalen agent van Santhoven, en de onlusten bleven den ganschen nacht voortduren.

Te Broechem, waar notaris Anthoni aan het

hoofd der vaderlandsche beweging stond, had men de huizen bestormd van den voorzitter der kantonale municipaliteit, en van den municipalen agent.

Daar hadden de *brigands* den ganschen nacht de trommel geslagen, den boom van vrijheid uitgerukt, en eindelijk het huis van den municipalen agent doorzocht om hem aan de galg te knopen. Negen gendarmen waren s'anderendaags rond middernacht op Santhoven afgezakt.

De kommissaris R. Van der Haeghe stelde zich met hen, met de andere overheden en eenige fransch gezinden, in staat van verdediging, alhoewel men overal in de omliggende dorpen de stormklok luidde en de trommel sloeg.

Den 23 October, rond 9 uren 'savonds, werden de archieven van den vrederechter Ferd. Meleyns grootendeels verbrand, en zijne woning uitgeplunderd.

Juist op dit oogenblik kwam er bevel van hooger hand, aan R. Van der Haeghe, om zich met de ambtenaars naar Antwerpen, terug te trekken. Des nachts, langs binnenwegen en door bosschen werd deze terugtocht gedaan.

Den 24 October werden het grootste gedeelte der archieven van Santhoven, de papieren en meubelen van R. Van der Haeghe, verbrand en ontstolen.

Wel 200 in getal, bleven de opstandelingen den ganschen dag in Santhoven, en 's anderendaags trokken zij naar Lier en de verschillende gemeentens van het kanton.

Zij kwamen weder te Santhoven, den 29sten, en hadden alsdan de agenten (veldwachters) Goris en Cools, van Santhoven en van Viersel, als gevangenen; deze werden slechts in vrijheid gesteld op bevel van den zoogezegden kapitein Van de Ven, eenen timmerman van Santhoven.

De gemeentenoverheden van Broechem, Oeleghem, Santhoven, Wynegem, Massenhoven, enz., werden gedwongen, de lijsten der jonge lieden op te maken, en

onmiddelijk eene belasting van éen gulden het bunder daar te stellen en in voordeel der opstandelingen in te vorderen. Tal van *brigands* waren te peerd om de onderrichtingen over te brengen.

De vrouw van R. Van der Haeghe was naar Antwerpen gevlucht langs Wynegem, doch zij werd aldaar aangehouden, met twee andere personen door den zoo-gezegden kapitein Van den Branden, van Ranst. Zij werden nochtans op vrije voet gesteld.

Notaris J. F. Anthoni, van Broechem, stond aangeeteekend als een der grootste aanhitters tot den oproer in het kanton Santhoven; hij hield niet op in het publiek uit te roepen: « de jongens zullen wel winnen; » hij had zich verdacht gemaakt door zijne aanwezigheid op de geheime vergaderingen, en werd beticht in briefwisseling te zijn met de opstandelingen. Zijne papieren werden aangeslagen en hier tusschen vond men een brief van J. B. Van den Berghe van Ranst, waarbij hij aanzocht was eene buitengewone belasting van een gulden per bunder lands te heffen, eene lijst op te maken der belastingbetalers en de opbrengst te besteden tot de noodwendigheden der opstandelingen van het kanton.

De zegels werden gelegd in zijn huis.

Anthoni werd gedaagd om den 22 November, in de zitting van het middenbestuur te verschijnen; na zijn verhoor werd hij naar Lier overgebracht, om tegenwoordig te zijn bij het onderzoek zijner papieren; bij zijnen terugkeer werd hij naar het Kasteel van Antwerpen geleid, om er tot verdere beschikking der overheden, als gijzelaar van Broechem, te blijven.

De grootste pogingen werden aangewend, om hem te redden; het geld speelde waarschijnlijk een groote rol en den 20 January 1799 werd de notaris eindelijk in vrijheid gesteld.

Intusschen waren de opstandelingen in getal verdubbeld, en in den nacht van 26 tot 27 December 1798, kwamen zij door Broechem ten getal van 300 tot 400, allen goed gewapend; andere bijeenkomsten hadden

ook plaats te Ranst en te Emblehem, waar de plakkaarten der aangestelde overheden, voornamelijk over de conscriptie, afgescheurd werden.

Omtrent 25 Mei 1799, werden de vrijheidsboomen afgekapte te Wommelgem en te Ranst. Deze gemeenten worden onmiddellijk in staat van beleg verklaard, een detachement ruitery, voetvolk en artillerie, wordt er heen gezonden, om er, op kosten der inwoners, te verblijven, totdat de schuldigen gekend waren. Veertig soldaten, verbleven meer dan eene maand te Wommelgem en veroorzaakten aan de gemeente eene uitgaaf van 3.000 franken.

Onmogelijk is het, in ons beknopte werk, de talrijke gebeurtenissen van den Boerenkrijg aan te stippen; wij verzenden hiervoor den lezer tot het werk van Augustin Thijs, getiteld: « *De Belgische Conscrits in 1798-99*, » waaruit wij de voorstaande inlichtingen hebben getrokken.

In dit werk vinden wij ook, dat Hyacinthus de Gilman, van Ranst, oud 20 tot 21 jaar, in het buitenland verbleef; dat zijne moeder, dame douairière de Gilman, alle middelen aanwende, om haren zoon aan het soldatenleven te ontrukken en te vermijden dat hare goederen aangeslagen zouden worden. Er werd nochtans bevel gegeven, dat hij binnen de maand in het Legerkorps te Hamburg moest tegenwoordig zijn, zoo niet, zou hij op de lijsten der emigranten gebracht worden, hetgene de verbeurdverklaring der goederen zijner ouders, voor gevolg zou gehad hebben.

Het was slechts met den Staatsaanslag van 18 brumaire (9 November 1799,) wanneer Napoleon als Consul werd uitgeroepen, en bijzonderlijk met den val van het Keizerrijk, dat de gistende gemoederen in onze streken bedaard werden. (1)

Hier laten wij een klein statistiek volgen aangaande

(1) Zie ook het werk des heeren Muyltermans, *Sansculot en Brigands*.

de 1000 geestelijken, die moesten aangehouden en gedeporteerd of verbannen worden, in de provincie Antwerpen, te weten :

Uit het kanton Antwerpen	262
» » » Mechelen	209
» » » Lier	44
» » » Turnhout	42
» » » Boom	15
» » » Contich	15
» » » Berchem	28
» » » Eekeren	14
» » » Wuustwezel	18
» » » Bornhem	37
» » » Willebroek	2
» » » Duffel	20
» » » Heist-op-den-Berg	3
» » » Hoogstraten	38
» » » Arendonk	19
» » » Gierle	15
» » » Herenthals	55
» » » Gheel	30
» » » Moll	49
» » » Westerloo	22
» » » Berlaar	20
» » » Santhoven	30
» » » Stabroek	13

1814.

Na den noodlottigen uitslag van het beleg van Moscou, zag Napoleon, Keizer van Frankrijk, zich verplicht, met het overschot zijns legers, Rusland te ont-ruimen.

Wat al onheilen hem die terugtocht aanbracht is ge-weten. Ter nauwernood nog eenige duizenden solda-ten bezittend, was hij genoodzaakt het hoofd te bieden aan de vereenigde legers van Rusland, Engeland, Pruisen en Oostenrijk.

Ondanks meer dan eene zegepraal, die hij nog be-haalde, was hij gedwongen den Ryn over te vluchten, en over België naar Parijs terug te trekken.

Den 11 January 1814, werd hij, te Hoogstraten, hand-gemeen met de Pruisen, aangevoerd door de veldhee-ren Von Bulow en Von Borstel. Alhoewel hij ander-werf de zegepraal behaalde, moest hij niettemin zijne terugtocht op Antwerpen voortzetten, en zag hij zich stap voor stap opgevolgd door de legermachten der vereenigde Mogendheden. Deze sloegen hunne kwar-tieren op, den 31 January, te Merxem, Schooten, Wy-negem en Wommelgem.

Op 1 February had nog een hevig gevecht plaats op het Ruggenveld, onder Deurne, en de Franschen staken dit dorp in brand vooralleer zich in de Antwerpsche vestingen op te sluiten.

Alsdan werd insgelijks door de Franschen beslist, de voorgeborgten Sint-Willebrordus en Borgerhout te doen verdwijnen, maar dank aan de tusschenkomst van Generaal Carnot werd er geen gevolg aan de beslissing gegeven.

Fort van Wommelgem.

ET fort van Wommelgem, gezegd fort II, beslaat eene oppervlakte van 35 hect. 37 aren en 80 centiaaren.

Dit fort werd gemaakt van 1860 tot 1864, doch werd slechts voltooid in 1867. Het kostte omtrent vier millioen franken. Een deel deszelfs werd afgewerkt door de Cie Pauwels, en een ander deel door den Staat zelf, ten gevolge van zekere moeilijkheid, gerezen tusschen dezen en de aannemers.

De versterkingen van Antwerpen werden gestemd door de Kamer van Volksvertegenwoordigers met 49 stemmen tegen 19 en 5 onthoudingen, den 30 Augustus 1859, — en door den Senaat, met 31 stemmen tegen 15 en 5 onthoudingen, den 7 September daarop volgende.

Reeds op 30 November van het zelve jaar, werden de werken toegewezen aan de Cie Pauwels.

De kring der militaire krijgsdienstbaarheden rondom het fort II strekt zich 585 meters uit.

De verdedigingstuigen van dit fort zijn ongeveer honderd kanonnen en mortiers. Slechts enkele dagen zijn er noodig om alle die verdelgingswerktuigen in gereedheid te brengen.

De kazernen onzer forten kunnen tusschen de 3.000 à 4.000 man huisvesten.

De omheining van Antwerpen, met de forten der eerste linie en de krijgsbaan, hebben omtrent honderd en negen millioen gekost.

Wij moeten alhier eenige droevige regelen toewijden aan de instorting op fort 2 van een in opbouw zijnde paviljoen.

Deze instorting geschiede in den namiddag van Donderdag 4 November 1875 met het jammerlijk gevolg dat verscheidene werklieden onder de puinen begraven werden.

Dit paviljoen was onderschoord met balken, en in den namiddag van gezegden dag, werd bevel gegeven om dezelve weg te nemen. De bouwmeester deed opmerken dat dit gevaarlijk zou zijn, dat het gebouw zou kunnen instorten, enz. Niettegenstaande deze verwittiging, werden de onderschoringen weggenomen, waarvan het gevolg was dat het paviljoen instortte. Twaalf slachtoffers waren er onder begraven. Van dit getal werden er slechts vier gered. De in het fort liggende soldaten van het 3de bataillon van het 4de linieregiment en der 31ste batterij artillerie hadden zich aanstonds ter hulp begeven, en met zelfopoffering gelukten zij onder de puinen uit te halen, vier zwaar gekwetste werklieden, te weten : Deckers, oud 14 jaren en Meeüs, oud 28 jaren, beiden van Wommelgem ; De Booy, oud 30 jaar, van Borgerhout en Sebrechts, oud 15 jaren, van Deurne.

Zes gepletterden bleven op den slag dood, te weten : Sloomans, oud 45 jaren en vader van vijf kinderen ; Ceulemans, oud 35 jaren, en vader van twee kinderen, beiden van Deurne ; Hoeyberghs, oud 21 jaren, ongehuwd ; Nauwelaerts, oud 18 jaren, beiden van Wommelgem ; Van Looy, 30 jaren oud, ongehuwd, van Bouchout, en Van Beylen, oud 14 jaren, van Borsbeeck. Het lijk van den genaamden Verwerf, ongehuwd, oud 20 jaren, van Bouchout, werd slechts op 6 November teruggevonden.

Het waren de heeren luitenanten Nascart, Ringas,

Colsoulle, Massot en Willecomme, zich op de plaats der ramp bevindende, die de reddingswerken bestuurden. Zij ook waren het die de eerste inschijvingslijst openden, om ter hulp te komen aan de ongelukkige slachtoffers en hunne beproefde huisgezinnen. Het *Handelsblad van Antwerpen* stelde insgelijks zijne kolommen open voor dit liefdadig werk.

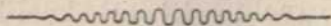
Dit verschrikkelijk ongeluk had in de stad Antwerpen en in de omliggende gemeenten een diepen indruk onder de bevolking veroorzaakt.

Met veel lof werd gesproken over den moed en de zelfopoffering door de officiers, onder-officiers en soldaten van 't fort, aan den dag gelegd. Het was met eigen levensgevaar dat deze dapperen er in gelukten, eenige der werklieden nog levend onder de puinen uit te halen.

Generaal Thibaut, minister van oorlog bezocht, in den morgen van 6 November, het tooneel der ramp, en onderschreef insgelijks voor 200 fr. ten voordeele der weduwen en weezen.

De geneesheer Vergouts, van Borgerhout, was ook een der eersten ter plaats, om hulp te leenen.

De lijkplechtigheden in de kerk van Wommelgem, en de begrafenis der slachtoffers aldaar, hadden eene overgroote weenende menigte bijeenvergaderd.

Gemeentehuis

en schoollokalen van Wommelgem.

Op 5 December 1885, door akte voor notaris Springael, verkocht het Bureel van Weldadigheid van Wommelgem, vertegenwoordigd door Ludovicus Adrianus Mertens, Carolus De Prins en Joannes Carolus Van den Putte, aldaar wonende, aan en in voordeel van de gemeente Wommelgem, vertegenwoordigd door Petrus Joannes Van Tichelen, Franciscus Ludovicus Bogaerts en Joannes Franciscus Mertens, burgemeester en schepenen der gemeente, eenen eigendom, bestaande in twee woningen met hof, kadastraal bekend wijk C ners 383^a, 383^b en 384^a, groot 875 meters vierkant, en bestemd tot bouwplaats van een nieuw gemeentehuis, mits fr. 10.500, welke koopprijs op den verkochten eigendom, bij voorrecht gehypothekeerd moest blijven, en een intrest opbrengen aan 4 % 's jaars.

Die eigendom behoorde aan het Bureel van Weldadigheid, ingevolge eene akte van gifte onder levenden, door den heer Franciscus Van Tichelen, koopman te Antwerpen en zijne kinderen, verleden voor notaris Deckers, te Antwerpen, in dato 17 December 1869.

Deze gift was gedaan onder zekere voorwaarden, waaraan gezegd Bureel van Weldadigheid, zich thans nog moet gedragen.

Een wit marmeren steen, gemetseld in den muur van het Gemeentehuis, geeft de volgende inlichtingen :

Ridder Ed. Pycke	{	gouverneurs.
Ch. du Bois		
P. J. Van Tichelen, burgemeester.		
F. L. Bogaerts	{	schepenen.
J. F. Mertens		
A. P. De Schutter, secretaris.		
L. Gife, bouwmeester.		

MDCCCLXXXVII.

De eigendom, voorheen ten gebruike van gemeentehuis en school, Sectie C, n^{ers} 391^b en 391^c, inhoudende 305 vierkante meters werd openbaar verkocht door het ambt van notaris Springael, junior, op 17 October 1887, en werd aangekocht door Ludovicus Joris mits de som van fr. 4.140.

De aanbesteding van het nieuw gemeentehuis had plaats den 31 Maart 1886. Het bestek bedroeg fr. 26.262.

De heer Eduardus Somers, van Rumpst, werd adjudicataris genoemd mits de som van fr. 24.232.

Voor wat de nieuwe/schoollokalen betreft, deze waren reeds eenige jaren vroeger ingericht, ingevolge een plan goedgekeurd door het gemeentebestuur den 14 December 1878. De werken, beraamd op de som van frs. 39.900.65, werden aanbesteed aan de genaamde Ludovicus Mariën, van Wynegem, mits fr. 32.995.

Buurtspoorweg

Antwerpen=Wommelgem, Santhoven,

Oostmalle en Lier.

DE lijn Antwerpen-Santhoven en Lier werd toegestaan aan de maatschappij der Buurtspoorwegen op 25 Augustus 1888, en tot de beschikking van het publiek gesteld op 31 October 1889.

Het is slechts door Koninglijk besluit van 27 July 1895 dat de verlenging van Santhoven tot Oostmalle toegestaan werd, en 't is in 1896 dat de linie beschikbaar werd.

De samengesmolten kapitalen beloopt ter somme van fr. 1.410.000, waarvan fr. 349.000 aan den Staat, fr. 455.000 aan de Provincie, fr. 516.000 aan de Gemeentens, en fr. 90.000 aan particulieren. Deze samensmelting van kapitalen geschiedde insgelijks door gezegd Koninglijk Besluit van 27 July 1895.

De lengte van de lijn is 37.1 kilometer.

Op 31 December 1895 bestond het rollend materieel uit 6 locomotieven, 20 voituren, en 23 wagons en fourgons.

In 1890 bedroegen de inkomsten frs. 95.253.09.

In 1895 waren de inkomsten reeds geklommen ter somme van fr. 124.277.16; de uitgaven bedroegen frs. 75.025.02. Zoodat 1895 een zuivere boni had van frs. 49.252.15.

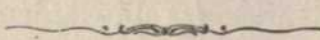
Alhier dient misschien nog gezegd te worden dat de tusschenruimte der liniën (*écartement de la voie*) 1.076 m. meet. Dit is de maat der Hollandsche buurtspoorwegen, met dewelke onze Belgische liniën in 't kort zullen verbonden worden.

Het kapitaal toebehoorende aan de gemeente Wommelgem in de uitbating van Antwerpen-Santhoven-Lier, bedraagt fr. 39.000 en in die van Oostmalle fr. 4.000.

Melden wij hier ook nog dat er, in 1866, een voorstel van ijzeren weg werd gedaan van Antwerpen naar Hoogstraeten en Breda. — Die ijzeren weg zou in de onmiddellijke nabijheid van Wommelgem eene standplaats gehad hebben.

De aanvraag werd gedaan door eene bijzondere maatschappij, te Brussel gesticht in de Napelschestraat.

Een groot voordeel voor de gemeente en vele goede diensten zou het voleindigen van dit plan aan gemeente en omstreken opgeleverd hebben. Doch de noodige medewerking ontbrak, zoodat het werk niet kon uitgevoerd worden.

Statistieken

van Wommelgem en omstreken.

N 1830 was de bevolking van *Wommelgem*, 1485 inwoners.

Er waren alsdan 135 peerden, 15 veulens, 544 hoornbeesten, 137 kalveren, 20 verkens en 60 geiten.

Op 31 December 1880 waren er 1972 inwoners.

» » » 1890 » » 2364 »

» » » 1896 » » 2501 »

Volgens de laatst gekende landbouwoptelling van 1880 waren er :

Paarden	minder dan 3 jaren.	hengsten . .	4	24	153
		merrieën . .	8		
		ruinpaarden	12		
	van 3 jaar en meer	hengsten . .	-	129	
		merrieën . .	49		
		ruinpaarden	80		

Hoornbeesten	minder dan 2 jaar	veerzen	198	286	829
		ossen .	19		
		stieren.	69		
	van 2 jaar en ouder.	stieren en		543	
		ossen .	42		
		koeien.	501		

Schapen	12
Verkens	173
Geiten	333

In 1830 was de bevolking van *Broecchem* 1578 inwoners.

Er waren alsdan 82 paarden, 8 veulens, 498 hoornbeesten, 96 kalveren, 40 verkens, 36 geiten.

Op 31 December 1880 waren er 1737 inwoners.

» » » 1890 waren er 1779 »

» » » 1896 waren er 1877 »

Volgens de laatste gekende landbouwoptelling van 1880 waren er :

Paarden	minder dan 3 jaar	hengsten	1	10	139	
		merrieën	7			
		ruinen	3			
	van 3 jaar en meer	merrieën	56	128		
		ruinen	72			
Hoornbeesten	minder dan 2 jaar	stieren	71	353	932	
		ossen	51			
		vaarzen	231			
	van 2 jaar en ouder	stieren		579		
		en	32			
		ossen				
		koeien	547			
Ezels					2	
Schapen					77	
Zwijnen					178	
Geiten					372	

In 1830 was de bevolking van *Bouchout* 1859 inwoners.

Er waren alsdan 145 paarden, 18 ossen, 4 veulens, 713 hoornbeesten, 50 kalveren, 30 verkens en 60 geiten.

Op 31 Dec. 1880 waren er 2159 inwoners

» » » 1890 » » 2454 »

» » » 1896 » » 2814 »

Volgens de laatste gekende landbouwoptelling van 1880 waren er :

172 peerden, — 968 stuks hoornvee, (waaronder 9 ossen,) — 181 zwijnen, — 309 geiten en 110 schapen.

Wynegem had in 1830 eene bevolking van 876 inwoners.

Er waren alsdan 45 paarden, 209 hoornbeesten, 52 kalveren, 58 verkens, 60 schapen en 40 geiten.

In 1880 was de bevolking 2007 inwoners,

» 1890 » » » 2868 »

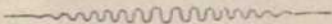
» 1896 » » » 3110 »

Borsbeeck telde 487 inwoners in 1830 en 1232 in 1896.

Ranst telde 1472 inwoners in 1830, en 1658 inwoners in 1896.

Schooten telde 1427 inwoners in 1830, — 2812 inwoners in 1880, — 3664 in 1890, en 3878 in 1896.

Vremde telde 706 inwoners in 1830, en 884 op 31 December 1896.

RANST.

Burgemeesters

der gemeente Ranst van 1800.

AN LIPPELOO, Egidius, eerste maire te Ranst, bekleedde dit ambt van zijne aanstelling, in den beginne der Fransche Omwenteling, tot in 1808.

Egidius Van Lippeloo was wagenmaker van stiel. Hij werd geboren te Broechem, den 5 Juny 1748, uit het huwelijk van Adrianus Van Lippeloo met Maria Berklaers, had tot vrouw Anna Catharina Eyckens en overleed te Ranst, den 18 Augustus 1821. Hij werd opgevolgd door

2. PELGROM, Leopoldus Josephus. Deze bevond zich aan het hoofd van de gemeente Ranst van 1808 tot 1815. Onder het Hollandsch Bewind, in laatstgemeld jaar, werd tot burgemeester benoemd

3. Carolus Joannes Baptista baron DE GILMAN VAN ZEVENBERGEN, die zulks bleef tot in 1818. Baron de Gilman van Zevenbergen, die ongehuwd was, overleed den 27 December 1827. Zijn opvolger was

4. DE WAEL, Frans Ludovicus. Deze werd aangesteld op 7 Mei 1818 en vervulde zijn ambt tot February 1821.

Frans Ludovicus De Wael was tevens burgemeester van Wommelgem, alwaar hij het kasteel van Selsaeten, staande tusschen de twee gemeenten, bewoonde. De vijfde burgemeester van Ranst was

5. Hyacinthus Josephus Joannes Nepomucenus baron DE GILMAN VAN ZEVENBERGEN. Hij bestuurde Ranst van 1822 tot 1830. Hij was geboren op 10 September 1778 en scheidde uit het leven op 't kasteel van Ranst, den 27 July 1844. Zijn opvolger,

6. NOTELTEIRS, Antonius, zoon van Joannes en Isabella Van Camp, en man van Maria Catharina De Vos, werd geboren te Ranst, op 15 February 1783 en overleed aldaar den 19 February 1842. Hij nam het ambt van burgemeester waar van 1830 tot 1836, en werd in dit laatste jaar vervangen door

7. VAN CAMP, Petrus Franciscus, die burgemeester was van 1836 tot einde 1854. Burgemeester Van Camp werd geboren te Borsbeeck, den 13 December 1778, uit het huwelijk van Joannes Van Camp met Elisabeth Bisschops ; — was in den echt vereenigd met Elisabeth Mortelmans, en stierf te Ranst, op 31 Mei 1861. In zijne plaats kwam

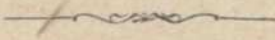
8. COOLS, Cornelius, zoon van Cornelius en Anna Catharina Van Berckelaer en echtgenoot van Maria Elisabeth Verbraecken. Corn. Cools zag het levenslicht te Ranst, den 5 July 1800. Hij werd lid van den gemeenteraad en schepen dier gemeente op 3 October 1836, burgemeester op 8 Januari 1855 en bleef dit tot in 1879. Onder zijn vreedzaam doch allervruchtbaarst bestuur werden te Ranst eene nieuwe jongensschool, eene nieuwe kerk, eene nieuwe pastorie en eene nieuwe gendarmerie gebouwd, en heel het dorp door riolen en stoepen gelegd.

In 1879 door minister Rolin niet hernoemd zijnde, bleef hij niettemin als eenvoudig raadslid aan het heil van zijn geboortedorp medewerken. Om al de diensten door hem aan dit bewezen, werd hij den 15 Meert 1889 door den Koning, met het burgerlijk kruis van 1^e klas

vereerd. Hij overleed eindelijk te Herenthout, op 2 April 1895 in den gezegenden ouderdom van bijna 96 jaren.

9. DE SCHUTTER, Joannes Gommarus, burgemeester van Ranst van 25 Mei 1879 tot 1890. Was geboren te Ranst, den 6 January 1812, uit het huwelijk van Jacobus Petrus De Schutter met Elisabeth Leurkens, was gehuwd geweest met Joanna Paulina van Parys en is te Ranst overleden den 3 July 1890.

10. JENNES, Jacobus, burgemeester van Ranst, van 26 January 1891. Hij is te Ranst geboren den 12 February 1842.

Zeer Eerw. Heeren Pastoors

van Ranst sedert 1500.

ISTOR (DE BACKER) Joannes, in 1368.

2. VAN DIEPENBEKE, Joannes, rond 1500 († 1512.)
3. ENGHELS, Petrus, van 1530 tot 1541.
4. VIEYEN, Joannes Franciscus, ten jare 1545.
5. STREIJNS, Martinus, van 1585 tot 1600.
6. VAN DYCKE, Joannes, ten jare 1601.
7. SNANELS, Balthazar, ten jare 1603.
8. CLERCKX, Joannes of CLIRCKX, van de abdij van Tongerlo, was pastoor te Ranst, ten tijde der Nederlandsche beroertens, op het einde der XVI^{de} en in het begin der XVII^{de} eeuw, en heeft te Ranst, *«met vlijt en zorg de herderlooze schaepkens bijgestaan.»* (Historische verhandelingen over de Kempen, door P. J. Heylen. 1741.)
9. SCHEPENS, ten jare 1608.
10. VAN VARICK, Jacobus, ten jare 1610.
11. ROOS, Carolus.
12. BUSINS, Joannes, van 1610 tot 1625.
13. JANSSENS VANDERVEEN, Theodorus, van 1625-1639.
14. SCHUTZ, Antonius, van 1639 tot 1669.

15. HARTS, Hieronymus, van 1670 tot 1719.
 16. GODIJN, Jacobus, van 1722 tot 1723.
 17. TRUDO, Lambertus, van 1723 tot 1748.
 18. ALLAERTS, Christianus, van 1749 tot 1794.
 19. DE ROECK, Benedictus, ten jare 1794.
 20. MAES, Wilhelmus, van 1795 tot 1833.
 21. VAN HEMEL, Norbertus, geboren te Tongerloo, den 23 July 1797, priester gewijd te Mechelen, den 26 February 1820, onderpastoor te Vremde benoemd, den 1 April 1820, onderpastoor te Ranst den 31 December 1823, pastoor aldaar den 1 April 1833, stichtte met den Eerw. Heer M. J. Henrotte, toen pastoor te Vremde, het klooster der Annuntiaten, te Ranst, den 8 Augusti 1844. Hij overleed te Ranst, den 26 April 1873.
 22. LUCAS, Franciscus Stephanus, geboren te Diest, op 16 January 1823, priester gewijd te Mechelen, op 23 December 1848, onderpastoor benoemd te Anderlecht, op 23 Mei 1849, pastoor te Ranst, op 27 Juni 1873 en in den Heer ontslapen ten jare 1885.
 23. SMOLDERS, Carolus Henricus, geboren te Diest, op 3 December 1826, priester gewijd te Mechelen, op 17 December 1853, onderpastoor benoemd : 1° te Ottenburg, op 11 October 1854 ; 2° te Antwerpen, in de Lei, op 28 January 1865 ; eindelijk pastoor te Ranst, op 20 Juny 1885.
-

De heerlijkheid van Ranst

en de kasteelen Zevenbergen en Doggenhout.

I.

BARON le Roy in zijn *Notitia Marchionatus Antverpiensis*, zegt, bladzijde 161, het volgende :

« Butkens, de namenlijst daarstellend der edellieden van het hertogdom Brabant onder hertog Hendrik II, († 1235), noemt onder deze Arnold Berthout, als heer van Ranst. « *Arnou Berthout, sire de Ranst, et Williaume, son frère.* »

« 't Zij echter aanstonds opgemerkt dat wij al de oude oorkonden, zoowel die van de kerk als die der twee heeren van Ranst, met de grootste oplettendheid doorzocht hebben en dat wij nergens 't bewijs hebben kunnen vinden, dat er ooit een lid der familie Berthout eigenaar geweest is van de heerlijkheid van Ranst. De Berthouten hadden eigendommen te Broechem, te Vremde, te Millegem en andere dorpen uit den omtrek, maar niets veroorlooft ons de stelling aan te nemen, dat zij heer waren van Ranst. Onze meening der-

halve is, dat er hier spraak is van eenen Arnoldus van Ranst, ridder, die leefde ten tijde van Hendrik I, hertog van Brabant.»

Wij zijn van oordeel, deze meening van baron le Roy te mogen bijtreden, daar hij een allerschranderst geschiedkundige was, en als heer van Ranst, zich in de beste omstandigheden bevond, om de geschiedenis dezer streken te kennen.

Ranst bezat vroeger twee kasteelen, waarvan het aanzienlijkste « *het hof van Zevenbergen* » en het andere beurtelings « *het hof van Doggenhout, het hof van Liere* en ook *het hof van Kruykenberg*, » genaamd werd.

Eeuwen lang bevonden zich Ranst en Millegem in onverdeeldheid, onder het gezag der heerlijkheden van Zevenbergen en Doggenhout, uitgenomen voor wat de hogere gerechtigheid betrof, die in handen bleef van den hertog van Brabant, tot onder Philips den Schoone, die ze den 1^e Juny 1505 afstond aan Jan van Lyere, heer van Doggenhout.

Keizer Karel echter kocht dezelve weder, en zijn opvolger Philips II, schonk ze ten jare 1557, aan Nikolaas Oudaert, en eindelijk op 27 November 1643 « ten eeuwige dage, » mits betaling van vijftien duizend gulden, aan Philippus Franciscus de Fourneau — de oorkonden zeggen de Fourneau — heer van Doggenhout.

De « *Kostuimen van Santhoven*, » sprekend van de « *Leen- en de Laethoven van Ranst*, » toebehoorend aan de twee heeren dier plaats, melden dat deze meester waren van al de burgerlijke persoonlijke rechten, op hun grondgebied voorvallend, en dat gansch het politiek beheer, alsmede de jacht, de visscherij derzelve enz., hun tóebehoorden.

De Vierschaar die zij spanden kwam niet slecht overeen met onze huidige gerechtshoven van eersten aanleg.

De hertogen van Brabant, Wenceslas en Joanna, bevestigden ten jare 1357 de grondbezittingen en de rechten der heeren van Ranst.

Ziehier het stuk, daartoe betrekkelijk :

« Wenceslaus, bijder gratiën Gods, Hertoghe, ende
 » Jehane, bijder selver gratiën, Hertoghinne van Lu-
 » cembourg, van Lothier, van Brabant, van Lym-
 » burch, ende Merckgreven des heiligen Rijckx. Doen
 » cont allen luden, dat al es dat saecken dat heere
 » Costen van Berchem, heere Jean van Hesbeen Rid-
 » deren, ende andere die Recht ende Hoocheyt hebben
 » binnen den dorpe van Ranst, ons geleend hebben
 » ten deser tijde huere lieden ende huere laeten van
 » den dorpe van Ranst, om ons te helpen gelden
 » alsulcke somme gelts als wij overmits onsen oorloghe
 » betaelen moeten bijder ordonnatie ons gemeens lands,
 » om den oorloge van Vlaenderen, dat sij ons dat ge-
 » daen hebben van pure gratiën, ende niet van negee-
 » nen rechte, ende dat verkennen wij hen voer ons
 » hoirende naercomelingen, ende gheloven hen dat
 » wij voortaeue noch onse hoir, noch onse naercome-
 » lingen negeenen alsulcken dienst eysschen en selen
 » in geenre manieren hen lieden, huere hoire noch
 » huere laten, mer geloven se alle ende elcken van hen,
 » heur lieden te houden ende te doen houden in al-
 » sulcken vrijheden ende rechte, als sij waeren eer sij
 » ons deser voorschreven dienst ende gratiën deden,
 » ten welcken daegen in getuge des brieffs besegelt met
 » onsen Zegelen.

» Gegeven tot Brussel twaelf daegen in October in
 » 't jaer ons Heeren duysent drij hondert vijftich ende
 » sevene. (1357.) »

Uit dit alles blijkt, dat de heerlijkheid van Ranst, reeds voor 1641 een vrij goed was. Wanneer de heerlijkheden van Zevenbergen en Doggenhout gescheiden werden is niet gekend. 't Zij evenwel opgemerkt, dat zij zich beide ten jare 1312, nog in de handen van éenen heer bevonden, namelijk Arnold Van der Liest.

Het kasteel van Zevenbergen.

II.

OLGT de namenlijst der heeren van Zevenbergen, onder Ranst, sinds 1461 :

1. *Arnts (Arnold) van Sevenbergen*, in Juny 1461.

Deze was tevens eigenaar van het hof van Sevenbergen, gelegen binnen de stad Lier, — van de Sevenbergsche hoeve, op de Donck, aldaar en van de Sevenbergsche bosschen, tusschen Lier en Bouchout.

2. *Maria van Sevenbergen*, door erfenis van haren vader van November 1492.

Maria van Sevenbergen, eenig kind van Arnt van Sevenbergen, was in het huwelijk vereenigd met Cornelis van Bergen-op-Zoom, ridder van het Gulden Vlies en heer van Grevenbroeck. Deze was de jongste broeder van den verdienstelijken en deugdzaam Hendrik van Bergen, bisschop van Kamerijk. Sinds de dood zijner schoonouders droeg Cornelis van Bergen den naam van « heer van Sevenbergen. »

Hij kocht in 1498, het heerenhuis der Aremberg-

straat, te Antwerpen, dat sinds de benaming kreeg van « 't hof van Sevenbergen. » Gemelde eigendom kwam voort van ridder Jan van Ranst, heer van Canticrode en Mortsels, eenen der dapperste veldheeren van zijnen tijd.

Over dezen laatsten vinden wij in het werk van den heer Aug. Thys, *Historiek der straten en openbare plaatsen van Antwerpen*, blad 477, het volgende :

« In 1485, den 23 April, feestdag van den patroon » der boogschutters, namen de Antwerpsche burgers, » onder het bevel van Schoutet Jan van Ranst, heer » van Cantecroy, de schans van Kloppersdijck, nabij » Calloo, door de Bruggelingen en de Gentenaars ge- » bouwd, om de vaart op de Schelde te verhinderen, » stormenderhand in, en vernielden ze ten gronde. Het » garnizoen, werd door de wapens omgebracht, en de » kanonnen, die men op de schans vond, in zegenpraal » naar Antwerpen gevoerd.

» Er hadden ter dier gelegenheid, groote feesten » plaats, en het beeld van Sint-Joris, werd stoetsge- » wijze door de straten gedragen. Men besloot jaar- » lijks door openbare vermakelijkheden, die gelukkige » gebeurtenis te vieren, en het is van dit tijdstip, dat » de vermaarde Sint-Joriskermis te Antwerpen dag- » teekende. »

3. *Cornelis van Bergen*, door erfenis van zijne moeder, Maria van Sevenbergen.

Cornelis van Bergen, was in 1526 coadjutor van den prins-bisschop van Luik, kardinaal Erardus de la Marck ; hij volgde genoemden kerkvoogd op, ten jare 1538, doch gaf reeds zes jaren nadien, in 1544, zijn ontslag van de hooge waardigheid, die hij bediende.

Omstreeks 1530, verkocht hij bovenaangeduid heerenhuis der Arembergstraat aan Erardus de la Marck, die het den naam gaf van « 't hof van Luyck, » naam welken het bleef behouden tot in 1551, wanneer de drie zusters van der Marcke d'Aremberg, erfgenamen van

den Kardinaal, het verkochten aan Joost van den Steene.

4. Na de dood van Cornelis van Bergen, gingen de heerlijkheid en het kasteel van Sevenberge, over in de handen van Ridder *Godevaart van Enckenvoirt*, die ze in Mei 1537 kocht van dezès erfgenamen. Godevaart van Enckenvoirt, was gehuwd met Agnes van Halmale. Hij overleed, op 8 July 1549, en werd in O. L. V. Kerk te Antwerpen begraven. Zijn graf bevindt zich aan den ingang, zuidwaarts in het koor, en is bedekt met een grafzerk, waarvan het opschrift luidt als volgt :

Hier leet begraven, Heer Goovaert van Enckenvoirt, Rid-dere, Heer tot Ranst, die sterft in 't jaer ons Heeren MCCCCC ende XLIX den VIII^{sten} dagh in Julio ende vrouwe Agnes van Halmale sijn wettighe huysvrouw. Sij sterft in 't jaer ons Heeren MCCCCC.

5. Zijne dochter, *Jacquelina van Enckenvoirt*, volgde hem op in Augustus 1549. Deze was in den echt verbonden, met ridder Joannes van Berchem, en liet hare bezittingen achter aan

6. *Anthonis van Berchem*, die dezelve verhiel op 8 Augusti 1598. Anthonis van Berchem was getrouwd met Anna van Halmale, en bewoonde het groot huis, genaamd « op de Hoochte » gelegen in de Firmerijstraat, te Antwerpen. Na zijn overlijden, den 22 Juny 1624, werd dit huis verkocht mits 12.800 gulden, en later veranderd in het klooster der Predikheerinnen, aldaar. Reeds 23 jaar vroeger, namelijk in Mei 1601, had hij het kasteel en de heerlijkheid van Zevenbergen verkocht aan :

7. *Willem Maes*, aalmoezenier der stad Antwerpen. Deze nieuwe eigenaar van 't hof en de heerlijkheid van Zevenberge, was gehuwd met Margareta van den Nieuwenhuysen. Hij overleed den 12 November 1616, en werd begraven in Sint-Joriskerk te Antwerpen, onder den volgenden grafsteen, onder welken hem zijne vrouw reeds van den 10 October 1610 verbeidde.

Monumentum
 DNI GUILIELMI MAES,
 Toparchae de Sevenberge
 Ranst et Millegem
 Defuncti 12 Novemb : 1616
 et suarum
 JOANNA BERNARDINAE LE WAITTE,
 uxorus nobilis et generosi Domini
 JOSEPHI ALPHONSI BARONIS LE ROY,
 et S. R. J. Abneptis prædicti
 Dni Maes, quæe diem ultimum
 Clausit in flore ætatis
 et animam suam Creatori reddidit
 die 21 Decembris 1712.
 In spe Resurrectionis.

Zeven jaren voor zijne dood, in Augusti 1609, verkocht hij het kasteel en de heerlijkheid van Zevenbergen aan

8. *Godevaart Houtappel*. Deze, die gehuwd was met Cornelia Boot, deed in 1613, voor meer dan 30.000 gulden onkosten aan zijn onlangs gekocht kasteel. In 1542 was hetzelfde grootendeels door Marten van Rossem, en in 1590 door G. Spinola, verwoest geworden. In dit laatste jaar, hadden de Ranstenaars, moedig bijgestaan door hunne vrouwen, het kasteel met kracht verdedigd. Zij hadden zich opgesloten in den ouden toren, die zich nevens het kasteel bevond, en van uit dezen, die bewaard bleef, herhaalde malen de aanvallen des vijands afgeslagen.

Ten tijde van baron le Roy, bestond er nog een oud gezang, waarin men hulde bracht aan die roemvolle verdediging en de wapenfeiten derzelve bezong. Ongelukkiglijk is het verloren gegaan. Althans al onze pogingen om het erop te sporen, zijn vruchteloos geweest.

Godevaart Houtappel werd met zijne vrouw, en zijne dochters begraven te Antwerpen, in de Kerk der

Jesuiëten, voor de trappen van het Altaar, in de prachtige marmeren kapel van O. L. V. Het grafmonument dat daar ter zijner gedachtenis werd geplaatst, herinnert dat hij de stichter was dier kapel en tevens medestichter van het oud Collegie der Societeit Jesu aldaar.

Ziehier het opschrift van genoemd monument :

*D. Godefredi Houtappel, Domini in Ranst, Fundatoris
hujus Sacelli et piiss. Conjug. D. Cornelie Boot, Filiarumq.
Virginum, Mariæ, Annæ, Christinæ, Lucretiæ et Cognatæ
Annæ s'Grevens, à quibus confundatum et ornatum hoc Deiparæ
sacellum, et fundatum in hac urbe Collegium Societatis Jesu.*

Retribuere dignare Domine.

De Jezuiëten, geldelijk door hen ondersteund, kochten, in 1573, van Gaspard Schetz, zoon van Erasmus, heer van Grobbendonk, voor 17.000 kronen, 't zij ongeveer 200.000 fr. van ons geld, « het huis van Aken, » gelegen op den hoek der Korte Nieuwstraat. Zij voegden er eene nieuwe kapel bij, en openden in 1575, dank aan de edelmoedigheid van Godfried Houtappel, eene school voor de latijnsche studien.

Later, in 1614, werden de Jesuiëten daarenboven eigenaar dank aan de milddadigheid van de gezusters Maria, Anna en Christina Houtappel en van andere weldoeners, bij koop gedaan tegen Balthazar de Robiano, van het kasteel, genaamd : « Vennenburg, » te Deurne, en in 1618 van het kasteel : « Ter Rivieren, » in dezelfde gemeente.

Na de afschaffing hunner orde in 1773, werden beide kasteelen, « Ter Rivieren » en « Vennenbrug, » op de Vrijdagmarkt verkocht en het eerste toegewezen, mits 63.100 gulden wisselgeld aan J. B. Cogels en het tweede, mits 34.550 gulden, aan Jan Eg. Peeters, heer van Aertselaer. (Gedeeltelijk getrokken uit het *Historiek der straten en openbare plaatsen van Antwerpen*, door Aug. Thijs.)

9. *Maria Houtappel* en hare zusters werden na de dood hunner ouders, eigenaars van 't kasteel en de heerlijkheid van Zevenbergen. Het leenverhef, dat zij er van deden, dagteekent van October 1630.

10. De tiende heer van Zevenbergen, Ranst, enz., was *Petrus Pascalis de Deckere*, ridder van Montelione (Leeuwenberg ?) en man van Cornelia Houtappel. Hij kocht dezelve den 4 October 1642, mits 74.000 guldens, wegens de gezusters Maria,-Anna,-Christina,-Lucretia en Anna Houtappel.

Petrus Pascalis de Deckere leefde tot 7 april 1667 en zijne vrouw tot op den 17^{den} December 1662. Beide werden begraven te Antwerpen voor het hoog altaar in de kerk van St-Andries, als blijkt uit het volgend opschrift van hunne grafzerk, aldaar nog aanwezig.

Monumentum

D. PETRI PASQUALIS DE DECKERE,

Equitis. D. Baronatus de Montelione,

Sevenbergen in Ranst. etc.

Obiit 7 April 1667. Aetat suæ 82.

D. CORNELIÆ HOUTAPPEL,

obiit 17 Xbris 1662.

Requiescant in pace.

11. Hunne dochter *Dymphna Maria de Deckere*, geboren te Antwerpen en aldaar gedoopt in de kerk van St.-Andries, den 15 Mei 1633, was in den echt getreden met onzen gekenden geschiedschrijver *Biron Jacob le Roy*.

Den 16 July 1667 kochten zij van hunne mede-erfgenamen, de kinderen de Deckere, de heerlijkheid en het kasteel van Zevenbergen, voor de somme van 60.000 gulden. In den koop was begrepen »de helft der middelbare en lagere gerechtigheid van Ranst en Millegem, alsook het benoemingsrecht van den kapellaan der kapel, aan het kasteel gehecht, — en in onverdeeldheid met den heer van Doggenhout, de jacht en de visscherij van Ranst en Millegem. »

Onder baron J. le Roy was het kasteel van Zevenbergen, het voorwerp van groote en sierlijke verfraaiingen.

Zijne vrouw, korts nadien, den 14 February 1668, in den ouderdom slechts van 34 jaren overleden, en ook de beide kinderen, uit hun huwelijk gesproten, naar den hemel vertrokken zijnde, deed baron le Roy een prachtige gedenkzuil ter hunner nagedachtenis in de kerk van Broechem oprichten, opgeluisterd door de wapens der familien le Roy en de Deckere, en het volgend opschrift dragend :

Ante Aram maximam,
sepultus est in monumento avi sui puer
Nobilis PETRUS PASQUALIS LE ROY,
JACOBI Filius equitis Bannereti,
Domini de Ranst et Millegem, et
DYMPHNÆ MARIÆ DE DECKERE.
Obiit III Novemb. anno M.DC.LXVII
Ætatis suæ VII. filium exiguo.
Intervallo mater secuta fuit,
eodemq. cum illo condi voluit.
Sepulchro obiit XIV feb. anno M.DC.LXVIII
Ætatis suæ XXXIV.

Onder dit grafschrift, gebijteld in witten marmer, ziet men een kindje met krullende haarlokken, in een lang doodskleed gewikkeld, het hoofdje rustend op een donzig kussen en de voetjes tegen eenen hond. Vooraan ligt een zwaard.

Baron Jacob le Roy hertrouwde den 18 Juny 1669, in Sint-Joriskerk te Antwerpen, met Anna Isabella Macquereel of Mackereel, dochter van Franciscus Josephus en van Isabella van der Piet.

12. Bij akt van 4 July 1669, voor notaris van der Donck, te Antwerpen, verkocht baron Jacob le Roy, de heerlijkheid en het kasteel van Zevenbergen, aan zijne evengenoemde schoonouders, *Franciscus Josephus Macquereel* of Mackereel en Isabella van der Piet.

Macquereel, die rijk koopman was, had reeds in 1668 het hof van Zevenbergen, in de Arembergstraat te Antwerpen aangekocht, wegens ridder Willem van de Werve-Scheyffs.

13. Franciscus Josephus Macquereel, overleed den 7 Juny 1675, slechts twee kinderen nalatend: *Franciscus Josephus Macquereel*, die vijf maanden na het afsterven zijns vaders ten grave daalde (7 November 1675), en *Anna Isabella Macquereel*, de tweede vrouw van baron J. le Roy.

14. Isabella van der Piet, weduwe Macquereel, erfde de heerlijkheid en het kasteel van Zevenbergen van haren zoon. Zij hertrouwde later met ridder Cornelius de Man, lid van den Raad van Brabant, die heer was van beide Lennicken, van Watermael en van Walcourt. Na haar huwelijk ging zij zich te Brussel vestigen en overleed aldaar den 12 November 1700.

Hare stoffelijke overblijfsels werden bijgezet in den grafkelder, in de kapel van O.-L.-Vrouw in O.-L.-V. Kerk, te Antwerpen.

Ziehier het grafschrift, aldaar heden nog te vinden :

D. O. M. S.

FRANCISCO JOSEPHO MACKEREEL

Domino de Sevenberghe Ranst et Millighem

defuncto 7 Junii 1675

ejusque filio

FRANCISCO JOSEPHO MACKEREEL

Domino de Sevenberghe, Ranst et Millegthem

Qui obiit 7 Novembris 1675

hoc Monumentum Posuit marita filioque

et sibi D. ISABELLA VAN DER PIET, Domina
prædictorum locorum. Mortua 12 Novemb. 1700.

R. I. P.

15. Door hare dood kwamen hare goederen aan haar eenig overblijvend kind, de reeds gemelde *Anna Isabella Macquereel*, echtgenoote van baron Jacob le Roy.

Het kasteel en de heerlijkheid van Zevenbergen werden aldus voor de tweede maal de eigendom van baron J. le Roy.

Dezes vader, Philips le Roy, kocht op 20 April 1644, de heerlijkheden van Broechem en Oelegem, met de hooge, middele en leege gerechtigheid er aan verbonden, mits 7,534 pond vlaamsch, en eene gelijke som voor pandhouding.

Volgens teekeningen van het vroegere slot van Broechem deed hij zich aldaar een prachtig kasteel bouwen. Hij had in 1649 het oude kasteel aangekocht van Willem van der Rijt, vroeger heer van Broechem en Oelegem. Genoemd slot droeg tot dan toe onverschillig den naam van : «het root hofken» of «'t huis van Oosten,» en het had ook eene brouwerij voor afhankelijkheid.

Een deel der bouwstoffen deszelfs werden gebezigd aan het nieuw kasteel, dat sinds «het hof van Broechem» genaamd werd.

Aan dit nieuwe hof was eene kapel verbonden, waarin, sinds den 31 October 1651, door eene bijzondere toelating van den bisschop van Antwerpen, het H. Mis Offer mocht opgedragen worden. Den 10 November 1663, stichtte Philips le Roy eene eeuwigdurende rente van 10 gulden ten voordeele der kerk van Broechem, mits de bepaling dat hiervoor jaarlijks een plechtig jaargetijde tot lafenis der ziel van zijne vrouw, aldaar den 20 Augustus 1662 overleden, zou geschieden.

Philips le Roy zelf, overleed te Broechem, den 5 December 1679, in den ouderdom van 83 jaren. Hij werd begraven in de kerk van Broechem, naast zijne vrouw, onder eene grafzuil, het volgend opschrift dragend :

« Icy devant le grand autel gist noble homme Messire PHILIPPE LE ROY, chev. Banneret, seign. de Brouchem, Eulegem, et en Chapelle S. Lambert, du

Conseil Collatéral et commis des domaines et finances de sa Maj. surintendant des contributions de France et son commissaire général des vivres de ses armées : fils de JACQUES CHLR. SEIGR. D'HERBAIX, président de la chambre royale de comptes en Brabant, et de noble D. ISAB. HOFF, fil. de Jac. et petite fille de MARC HOFF Chlr. gouverneur de Fribourg en Brisgau, qui a servi L ans à la très Aug. Maison d'Autriche en plusieurs emplois tant militaires que politicq, premièrement à l'empereur Matthias en sa cour à Prague, et en ce Pays-Bas aux seren. archid. Alb. et Isab. et de suite au Très-Hault et très-puissant monarq. Philippe IV, roy des Espag. et des Indes, duquel ayant esté député l'an M.DC.XLVI. avec plein pouvoir vers les SS^{rs} Estats GLX. des prov. unies, pour avancer à la Haye la paix qui se trainait à Munster, il y réuscit heureusement l'an M.DC.XLVIII. Dont par sa Majesté il a esté honorablement remuneré, comme aussi de l'empereur, qui pour la part qu'il a eu en ce traité de paix ainsy que tous les estats de l'empire, l'a de son propre mouvement, fait et tous ses enfans barons et baronnes du mesme empire ; ce que sa Maj. Catholique ayant aussi eu pour agréable, a depuis plainement approuvé et confirmé : et ne méditant dès lors qu'à se retirer d'affaires il quitta la cour, cédant son estat à son fils aîné et choisit ceste sienne terre pour y finir le reste de ses jours. Il mourut le...

Et noble et très vertueuse Dame MARIE DE RAET, son espouse, Dame des Seig^{ries} susdites, qui décéda le XX d'Aoust l'an M.DC.LXII en la XLVIII année de son âge. »

Dieu donne sa paix à leurs âmes.

Het grafmonument, waarop dit grafschrift staat, is een der prachtigste, welke men hier in de omstreken bezit.

Bovenaan het zelve ziet men eene schildering, verbeeldende de geknielde echtgenoten in rijke kleedij ;

tegen het kleed der vrouw rust een klein hondje als zinnebeeld der echtelijke getrouwheid, en in de verte onderscheidt men het ridderlijk slot van Broechem.

Langs beide zijden van het tafereel bevinden zich de wapens hunner familiën : rechts die van le Roy, gevierendeeld met die der familie Hoff, waaronder de kenspreuk : « *Mais le Roy s'esionira en Dieu.* » en links, op een schuinsstaande schild, die van le Roy, gevierendeeld met die van de Raet, waaronder de leus : « *Içi douleur, là haut bonheur.* »

Onder het grafschrift staat de spreuk der Grieksche taal : « *Celui qui meurt bien, renaitra.* »

Op het voetstuk, langs weder zijden, staat een wachter, een bannier in de hand houdend, verbeeldend : het eerste, de wapens der familie le Roy, het andere die der familie Hoff.

Eindelijk, onder op den voet van het praalgraf, leest men rechts :

« *Monumentum opulenta Constructio vivorum sunt solatia et adolescentibus eximium incitamentum ad virtutem.* »

Links : « *Tam rara in amicitiiis fides tam parata oblivio mortuorum ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria extruere,* » en tusschen beide, op het ondergedeelte van het voetstuk : « *Ædificavit supra sepulchrum ædificium altum visu, lapide polyto et super columnas arma, ad memoriam æternam.* »

Ook in de kerk van Oelegem, had Philips le Roy zijne gedenkzuil. Deze, aldaar nog bestaande, luidt als volgt :

PHILIPPUS LE ROY,

Eques Auratus, Dominus de Broechem et Oelegem,
Philippo IV.

Hispaniarum et Indiarum Regi a Consiliis,

Supremique per Belgium Aerary Assessor,

Ad unitarum Inferioris Germaniæ Provinciarum Ordines

Pacis negotio promovendo annis M.DC. XLVII

et XLVIII Deputatus

et

D. MARIA DE RAET,
nobili apud Geldros stirpe oriunda ejus uxor
Poss. M.DC.LIII.

Na het overlijden zijner ouders gingen het kasteel en de heerlijkheid van Broechem en de heerlijkheid van Oelegem van rechtswege over tot baron Jacob le Roy. Daar echter deze op dezelve eene som moest uitbetalen van 20.000 gulden (of den intrest daarvan, gerekend aan vijf per cent,) aan zijne wereldlijke broeders en zusters, verzaakte hij aan zijn voorrecht, en zoo bleven de heerlijkheden in spraak in onverdeeldheid, tot dat zij eindelijk verkocht werden aan Ludovicus van Colen en dezes vrouw Margareta Hellinckx.

Sinds bleef het kasteel van Broechem, gedurende verscheidene geslachten, de eigendom der familie van Colen. Later kwam het in de familie de Fraula, vervolgens aan die van de Royer en op 't oogenblik behoort het aan den heer Emile Moretus de Bouchout. Wij zullen dit later nog bespreken.

Anna Isabella Macquereel overleed in September van het jaar 1702 en hare echtgenoot, baron J. le Roy, te Lier, den 7 October 1719. Hij werd begraven onder het koor der kerk van Massenhoven in den grafkelder zijns schoonzoons de Cannaert d'Hamale.

In het eerste deel onzer *Historische herinneringen*, bl. 18 en 19, geven wij een korte levensbeschrijving van baron Jacob le Roy, wiens naam en werken wij reeds meermaals hebben gemeld. Wie dien geachten geschiedschrijver beter wil leeren kennen raadplege het uitmuntend en zeer volledig boek van den heer Th. De Raadt, getiteld «*Jacques le Roy, historien brabançon et sa famille*» in 1891 gedrukt te Nimegen.

Uit het huwelijk van baron J. le Roy met Anna Isabella Macquereel sproten drij kinderen, te weten: Josephus-Alfonsius, Maria-Isabella en Ludgardis le Roy.

16. Door akte van verdeeling der nalatenschap hun-

ner moeder (1703), verkreeg Josephus-Alfonsius, baron le Roy, de woning genaamd « 't hof van Sevenbergen, » op den hoek der Aremberg- en der Lange Gasthuisstraten, te Antwerpen; — zijne zuster Ludgardis, in 't huwelijk vereenigd met Joannes van Uffels, baron van Overheembeek, verkreeg verschillende goederen, — en de heerlijkheid en het kasteel van Zevenbergen, onder Ranst, vielen ten deele aan *Maria-Isabella le Roy*. Deze was gehuwd met *Ferdinandus de Cannaert d'Hamale*, heer van Massenhoven.

17. De echtgenoten de Cannaert d'Hamale-le Roy, verkochten het kasteel en de heerlijkheid van Ranst, in het jaar 1722 aan *Ferdinando Antonio Vecquemans*, baron de la Verre.

Het was deze laatste die het kasteel in 1733 gedeeltelijk deed herbouwen, en, daar hij zelf kunstenaar was, liet hij het naar den laatsten smaak, door de gekendste vakmannen van Frankrijk, versieren. Ook deed hij talrijke aankopen van onroerende goederen, in de nabijheid van het kasteel, zoodat hij als de eigentlijke aanlegger van het huidig uitgestrekt goed van Zevenbergen, mag aanzien worden.

Ferdinando Antonio Vecquemans, baron de la Verre, overleed te Antwerpen, in zijne woning in de Lange Gasthuisstraat (thans de drukkerij Huybrechts) en werd begraven in den familiegrafkelder in de kerk der Minderbroeders aldaar.

Op den zerksteen met witte marmeren wapen en letteren, vinden wij :

D. O. M.
Monumentum
Praenobilis Familiae
Baronum VECQUEMANS
Toparcharum
de la Verre
R. I. P.

De maarschalk van Saxen koos zijn verblijf op Zevenbergen den 27 Mei 1746, en hield zich daar op, tot 6 Juny daarop volgend, wanneer de troepen bevel hadden gekregen, daags daarna te vertrekken.

18. Ferdinando Antonio Vecquemans, baron de la Verre begunstigde, bij testament, zijnen broeder *Ferdinandus Henricus Josephus Vecquemans, baron de la Verre*, met het kasteel en de heerlijkheid van Zevenbergen, onder Ranst.

Deze nieuwe eigenaar was getrouwd met gravin Roose van Baisy, doch overleed kinderloos den 23 April 1766, en werd te Antwerpen in den familiekerk der Minderbroederskerk begraven.

19. Na zijne dood gingen, krachtens zijn testament, het kasteel en de heerlijkheid van Zevenbergen onder Ranst, voor den naakten eigendom, over aan de twee kinderen verwekt uit het huwelijk van Arnoldus Josephus de Gilman met Catharina-Carolina Vecquemans, barones de la Verre, zijne overledene zuster, en voor het vruchtgebruik aan zijne vrouw weduwe, geboren gravin Roose van Baisy. Deze verzaakte aan haar recht van vruchtgebruik en kocht het kasteel van 's Gravenwezel wegens de familie van Susteren, en het is aldaar dat zij begraven werd.

Arnoldus Josephus de Gilman, heer van Mertzenhoven en van Itteren, was te Luik in het huwelijk getreden met Catharina Carolina baronnes Vecquemans de la Verre.

Hunne kinderen waren :

A. *Hubertina-Josepha-Carolina de Gilman en van Zevenbergen*, in 't huwelijk verbonden met baron van de Werve en

20. B. *Arnold-Ferdinand, baron de Gilman en van Zevenbergen*.

Bij akte van deeling tusschen beide, beviel het kasteel aan den laatsten.

Door het overlijden van Ferdinand, baron de Gilman, werd het den eigendom van

21. zijnen zoon, *Hyacint, baron de Gilman van Zevenbergen* en

22. in 1846 die van dezes zoon, *Frederik, baron de Gilman van Zevenbergen*.

Het volgend kapittel zullen wij toewijden aan de geschiedenis der weledele familie de Gilman. Het zal tevens tot opheldering dienen der opvolgende eigenaren van het kasteel van Zevenbergen sinds 1766.

Wel Edele familie de Gilman,

III.

ARNOLD-Josephus de Gilman, heer van Mertzenhoven en van Itteren, was gehuwd met Catharina Carolina, baronnes Vecquemans de la Verre, tweede dochter van Joannes Carolus baron Vecquemans de la Verre en van Catharina Cheeus.

Uit dit huwelijk sproten :

1. Hubertina Josepha Carolina, baronnes de Gilman, overleden te Antwerpen den 17 September 1787. Den 3^{den} October 1763, was zij in het huwelijk getreden met Carolus Bernardus Joannes Ghislain, baron van de Werve ; — deze was geboren den 17 Mei 1740, — is overleden den 4 January 1813, — en was zoon van Carolus Philippus Joannes Baptista, baron en daarna graaf van de Werve en van Maria Anna de Pret.

2. Arnold Ferdinandus, baron de Gilman en van Zevenbergen door brieven van 2 Maart 1771, — en heer van Ranst en van Millegem. Hij was geboren te Luik,

den 29 December 1746 en is overleden te Ranst, den 15 October 1796, waar hij in den grafkelder is begraven. Hij trouwde den 26 Mei 1774 met Isabella Maria Alexandrina Josepha de Baillet, die dochter was van Bonaventuur Servasius Franciscus Xaverius Antonius Felix, graaf de Baillet en van Maria Theresia Isabella Cogels. Deze overleed den 5 Maart 1810 en werd begraven in den familiegrafkelder te Ranst.

Het huwelijk de Gilman-de Baillet, gaf het leven aan de volgende kinderen :

1. Maria Theresia Josephina Carolina de Gilman van Zevenbergen, geboren te Antwerpen den 20 April 1775, en aldaar overleden den 26 Augustus 1849. — Zij trouwde den 18 September 1797 met Andreas Franciscus le Candèle van Humbeke, die zelf geboren was den 12 April 1769 uit het huwelijk van Petrus Josephus le Candèle met Clara Francisca Georgina Josepha Maria Goos.

2. Carolus Joannes Baptista de Gilman van Zevenbergen, ongehuwd overleden den 27 December 1827.

3. Augustinus Josephus Joannes Nepomucenus de Gilman van Zevenbergen, ongehuwd overleden den 11 January 1832.

4. Regina Maria Josephina Monica de Gilman van Zevenbergen.

C. 5. Hyacinthus Josephus Joannes Nepomucenus baron de Gilman van Zevenbergen, geboren den 10 September 1778 en overleden op het kasteel van Zevenbergen te Ranst, den 27 July 1845. Den 6 Mei 1817, was hij te Antwerpen gehuwd met Josephina Clara Maria della Faille, die dochter was van Josephus Carolus Henricus Joannes Nepomucenus della Faille de Leverghem en van Catharina Isabella Maria Josephina Antonia de Witte. Zij werd te Antwerpen geboren den 17 October 1786, — is aldaar overleden den 28 February 1846 — en werd te Ranst begraven.

Uit gemeld huwelijk de Gilman-della Faille werden de volgende kinderen verwekt :

1. Rosalia Maria de Gilman van Zevenbergen, geboren den 19 Juny 1821. Zij trouwde te Ranst (20 July 1841) met Constantinus Josephus Geelhand. Deze was zoon van Josephus Petrus Geelhand en van Josephina Catharina de la Bistrate, was te Antwerpen geboren, den 20 October 1816 en is aldaar overleden den 2 Juny 1849.

2. Hubertina Maria de Gilman van Zevenbergen, geboren te Ranst, den 23 Mei 1823 en overleden te Stekene, den 15 Mei 1885. Zij was in het huwelijk getreden den 11 April 1849 met Edmondus Oscar Augustinus Ghislenus, baron de T'Serclaes (zie *Historische Herinneringen over Wommelgem en omstreken*, eerste deel.) en werd begraven in den grafkelder der familie de T'Serclaes, te Wommelgem.

3. Emilia Maria Hubertina de Gilman van Zevenbergen, geboren te Antwerpen den 20 December 1828 en

D. 4. Fredericus Josephus, baron de Gilman van Zevenbergen, geboren te Antwerpen, den 26 Maart 1820, en overleden op 2 Januari 1894 op het kasteel van Zevenbergen te Ranst, alwaar hij in den grafkelder op het kerkhof begraven werd. Den 9 Mei 1849 was hij te Edegem in het huwelijk getreden met Gabriella Maria Josephina Henrica Hubertina du Bois van Nevele. Deze was geboren den 14 December 1829, — was dochter van Ferdinandus Philippus Ludovicus, baron du Bois van Nevele en van Olympia Carolina Gertruida Maria Josephina, markgravin d'Oultremont, — en is overleden den 13 Mei 1876.

Fredericus Josephus, baron de Gilman van Zevenbergen, was destijds lid van den Provinciaalen Raad der provincie Antwerpen, lid van de commissie der studie-beursen en raadslid van het gemeentebestuur van Ranst.

Hij schonk het levenslicht aan 14 kinderen :

1. Jonckvrouw Paulina Maria Catharina Stanislas de Gilman van Zevenbergen, geboren te Edegem, den 11

Meert 1850 ; die in het klooster ging der Franciscanessen, te Calais, onder den naam van zuster Maria Gabriëlla ;

2. Jonckvrouw Fanny Theresia Maria Ludovica van Gonzagua de Gilman van Zevenbergen, insgelijks te Edegem geboren, den 8 Mei 1851. Deze is te Antwerpen op 29 April 1878, in den echt getreden met haren neef, den wel Edelen heer Adrianus Maria Josephus van de Werve, die te Antwerpen geboren werd op 15 December 1856, en zoon was van Augustinus Maria Josephus Franciscus van de Werve, en van Ludovica Maria Anna Antonia Josephina Barbara du Bois van Nevele ;

3. De wel Edele Alphonsius Maria Josephus Fredericus, baron de Gilman van Zevenbergen, geboren te Ranst den 18 September 1852 ;

4. De wel Edele Victor Maria Josephus Raphaël, ridder de Gilman van Zevenbergen, te Ranst geboren den 19 April 1854, en aldaar overleden den 8 April 1897 ;

5. De wel Edele Eugenius Maria Josephus Augustinus, ridder de Gilman van Zevenbergen, geboren te Antwerpen den 25 November 1855 ;

6. Jonckvrouw Carolina Maria Josepha Gabriëlla Antonia de Gilman van Zevenbergen, insgelijks te Antwerpen geboren den 14 April 1857 ;

7. Jonckvrouw Valentina Maria Josepha Gabriëlla Antonia de Gilman van Zevenbergen, geboren te Ranst den 7 November 1858, in huwelijk getreden met den wel Edelen Heer Josephus van den Berghe ;

8. De wel Edele Edmondus Maria Theodoor Ludovicus-Gabriël, ridder de Gilman van Zevenbergen, die geboren werd te Antwerpen op 18 Meert 1860, en overleden is te Ranst op 16 September 1862 ;

9. De wel Edele Carolus Maria Josephus Leo, ridder de Gilman van Zevenbergen, te Antwerpen geboren op 9 January 1862, en aldaar overleden op 10 december 1866 ;

10. De wel Edele Edmondus Maria Ludovicus Theo-

door ridder, de Gilman van Zevenbergen, geboren in zelve stad op 11 April 1863 ;

11 Jonckvrouw Maria Josepha Octavia Alfonsina de Gilman van Zevenbergen, te Antwerpen geboren op 23 April 1864. Deze is in den echt getreden met den wel Edelen ridder, Mestdagh de Ter Kiele ;

12. De wel Edele Gaston Maria Josephus Vincentius ridder, de Gilman van Zevenbergen, geboren op het kasteel van Ranst, den 26 Mei 1865 ;

13. De wel Edele Stanislas Maria Josephus Henricus Pancratijs ridder, de Gilman van Zevenbergen, ook te Ranst geboren, den 8 Juli 1867 ; en

14. De wel Edele Paulus Maria Josephus ridder, de Gilman van Zevenbergen, te Ranst geboren den 11 November 1875, en korts daarna overleden.

Wapen van de familie de Gilman van Zevenbergen :

Gevierendeeld : 1 en 4 van keel met het dein hoofd en hals, van zilver, gehoornd met goud ; 2 en 3 van sabel met acht leliën van zilver staande 3. 2. 3.

Kroon van baron van negen paarlen, geplaatst op den band voor den titelvoerder.

Schildhouders : twee wildemannen met hun knods, omgordeld en gekroond met veil bladeren, staande op eenen grond van sinopel.

Het hedendaagsch
kasteel van Zevenbergen.

IV.

HET hedendaagsch kasteel van Zevenbergen, omringt met eene breede gracht, vormt een langwerpige rechthoek. Eene brug geeft toegang tot het zelve. Het inkoopportaal bevindt zich onder eenen toren van twee verdiepen, zelf bekroond met eene bolvormige spits.

De aanzienlijkste gebouwen staan tegenover dezen ingang.

Tot het voorhof komt men insgelijks langs eene brug, en aan beide zijden derzelve bevinden zich de stallingen en koetshuizen.

Eene tweede hofgracht omringt het kasteel, het voorhof en een park van verscheidene hectaren. Doch het aanzienlijkste gedeelte der wandelingen en der uitgestrekte bosschen bevindt zich buiten de grachten, maar vormt niettemin slechts eenen blok.

Alswanneer men het geschiedkundig werk « *Notitia Marchionatus* » van baron le Roy, doorbladert, vindt

men de plaat verbeeldende het kasteel van Zevenbergen ten jare 1678.

Alsdan was dit slot reeds van prachtig aanzien, doch de verfraaiingen er sedert aan toegebracht, hebben het nog veel sierlijker gemaakt.

Wij bemerken op die plaat een zwaar vierkantig hoog gebouw, dat niet meer bestaat. Dit stond nabij het kasteel op eene hoogte in het park, waar men thans het lommerrijk hofprieel aantreft, recht over de baan naar Wynegem. Denkelyk was dit gebouw een overblijfsel van het aloude slot van Zevenbergen, en men mag dus besluiten dat dit slot zich op eene andere plaats bevond als het tegenwoordige kasteel.

Het kasteel „Doggenhout”

ook genaamd „het hof van Cruykenberg.”

V.

DE gekende heeren en eigenaren van Doggenhout sedert 1400 zijn de volgende ;

1. *Yde van Berchem*, dame van Wesemael, van omtrent 1400 ;

2. *Jan van Lyere* ;

3. *Willem van Lyere*, door deeling tusschen hem en zijne broeders en zusters der erfenis van hunnen vader, Jan van Lyere, van October 1455 ;

4. *Jan van Lyere*, door erfenis van zijnen vader, voornoemden Willem van Lyere, van October 1499 ;

5. *Odilia van Lyere*, in huwelijk met Diederik le Beggue, van April 1518 ;

6. *Willem le Beggue*, door deeling tusschen hem, zijne broeders en zusters, der nalatenschap van hunne voornoemde moeder Odilia van Lyere, van November 1537 ;

7. *Petrus van den Daele*, kanunnik, door aankoop we-

gens Ambrosius le Beggue en consoorten, van 1 Februari 1547 ;

8. *Willem van Lyere*, en zijne broeders en zusters, door erfenis sedert January 1552 ;

9. *Nicolaas Oudaert*, door openbaren aankoop van Juny 1555 ;

10. *Alexander Oudaert*, door erfenis van zijnen voornemden vader Nicolaas Oudaert, van Juny 1578 ;

In de zijbeuk der kerk te Ranst, ligt een blauwe steen met het volgende opschrift :

Cij Gist D. GERTRUD DE BRECHT femme et épouse de feu le Sr. ALEXANDRE OUDAERT Ecuyer, Sr. de Ranst, Rymenant, Millegem, Opstal. etc. Laquelle trespassa le 7 Octobre anno 1590.

Priez Dieu pour son âme.

11. *Andreas van der Meulen*, door aankoop van October 1591, wegens Alexander Oudaert ;

12. *Joanna Rovelasca*, Vrouw van Ranst en Millegem, bij aankoop de dato February 1610 wegens Andréas van der Meulen.

Joanna Rovelasca was getrouwd met Jacobus van Varick.

Vóór dat de kerk van Ranst in 1854 afbrandde, las men aldaar op een der altaren, door Jacobus van Varick en zijne gade met een schilderij versierd, het volgende opschrift :

D. O. M.

Messire Jacques de Varick, Sr de Ranst et de Millegem, Conseiller et Maistre aux requestes ordinaires du grand Conseil à Malines, et Dame Joanna Rovelasca sa compaigne, Dame des dits lieux, le XV. Juillet anno 1610.

Het was Jacobus van Varick, die het grootste gedeelte van het kasteel « Doggenhout » gebouwd heeft.

Na zijn overlijden, verbond zijne weduwe zich in tweede huwelijk met Theodoor de Fourneau, senator

bij het hof van Brabant, en die zelf weduenaar was van Maria Maes.

13. Door testament van Joanna Rovelasca, werd « Doggenhout, » op 17 November 1635, de eigendom van *Isabella van Berchem*, dochter van Hendrik van Berchem en van Isabella Rovelasca, zuster van Joanna Rovelasca. Isabella van Berchem was getrouwd met Philippus Franciscus de Fourneau, zoon van gemelden Theodoor de Fourneau en van Maria Maes.

Daar « Doggenhout » sedert 1635 het eigendom is gebleven der familie de Fourneau, tot dat hetzelfde verkocht werd aan Mr. le Grelle, denken wij ons werk klaar genoeg te maken door alleenlijk den stamboom te melden van de familie de Fourneau, tot op dit tijdstip. Daardoor zullen de opvolgende eigenaars deszelfs aangeduid worden.

Philippus Franciscus de Fourneau, baron van het H. Rijk, sinds 27 July 1643, baron van Kapel St-Ulricx, sinds 14 Maart 1650, en graaf van Ternath, onder den naam van Cruyckenborgh (of Cruquenbourg, zooals de adelsbrieven melden,) sinds 23 October 1662, was zoon van Theodoor de Fourneau en van diens eerste vrouw Maria Maes.

Hij was in het huwelijk getreden te Antwerpen, den 20 April 1629, met Isabella van Berchem, vrouw van Ranst en van Millegem, dochter van Hendrik van Berchem en Isabella Rovelasca.

Philippus Franciscus de Fourneau overleed den 19 Maart 1666, en uit het huwelijk de Fourneau-van Berchem waren negen kinderen gesproten, waarvan de eerstgeborene was :

14. *Philippus Theodoor, baron de Fourneau*, en van het H. Ryk, graaf van Cruquenbourg, baron van Kapel Sint-Ulricx, heer van Vichte. Hij was geboren in 1630 en trouwde te Antwerpen den 23 April 1652 met zijne nicht Maria Anna van Berchem dochter van Hendrik van Berchem en van Maria Tassis.

Philippus Theodoor, baronde Fourneau, overleed den 16 Mei 1701, bijna 40 jaren na zijne vrouw, die reeds den 13 Maart 1663 ten grave daalde. Hij had zes kinderen waarvan de eerstgeborene was :

15. *Phillippus Franciscus baron de Fourneau*, en van het Heilig Rijk, graaf van Cruquenbourg, baron van Kapel Sint-Ulricx, heer van Wambeke, Lombeeck, Ternath en van Vichte.

Deze trad te Gent in het huwelijk, den 21 Augustus 1695, met zijne nicht Germana Anna Angelica Henrica Albertina de Fourneau, geboren den 12 Juny 1678, dochter van Henricus Franciscus, baron de Fourneau en van Catharina Francisca de Gheuzere.

Philippus Franciscus, baron de Fourneau, overleed den 31 December 1706, en zijne vrouw den 8 Augustus 1715 te Brussel, alwaar zij begraven werd in Sinte Gudulakerk.

Vier kinderen sproten uit hun huwelijk. De oudste dezer was :

16. *Philippus Theodoor Franciscus, baron de Fourneau*. — Hij was te Brussel geboren en gedoopt in de kerk van de St-Nicolaas aldaar den 23 September 1696, — huwde te Mechelen in February 1716 met Maria Theresia Carolina de Brouhoven, dochter van Joannes, graaf de Bergeyck, en van Livina Maria de Beer.

Philippus Theodoor Franciscus, baron de Fourneau overleed in Mei 1724 en zijne vrouw te Brussel in April 1763.

Vijf kinderen waren uit dit huwelijk geboren. De oudste van hen was :

17. *Hendrik Jozephus Philips Ghislenus baron de Fourneau*, die geboren was te Mechelen en aldaar gedoopt in St-Petrus, den 9 September 1717. Hij was eerste erfelijke Maarschalk van Vlaanderen, en was insgelijks Kamerling aan het hof van Weenen. Den 8 October 1759, huwde hij te Brussel, in de kerk van Caudenberg, met Anna Leopoldina Rets-Brisuela de Chanclos, die dochter was van Carolus Urbanus, graaf de Chanclos

de Rets-Brisuela en van Ludovica Philippa, baronnes du Bost d'Esche.

Hendrik Josephus Philips Ghislenus, baron de Fourneau scheidde uit het leven den 11 February 1786 en zijne vrouw overleed te Brussel in het jaar 1792.

Twee kinderen waren de vrucht van dit huwelijk. De oudste van hen was :

18. *Hendrik Theodoor Philips Ghislenus, baron de Fourneau*, geboren te Brussel den 8 November 1760. Hij was kamerheer van keizer Joseph II, en huwde, den 20 July 1784, in de kerk van St-Nicolaas te Brussel met Maria Anna Barba, gravin van Waldstein, dochter van Emmanuel Philibert, graaf van Waldstein en van Maria Anna, Princesse van Lichtenstein.

Onder andere zijn verwekt door dit huwelijk :

A. Hendrik Joseph Philips Ghislenus, graaf de Fourneau van Cruquembourg ; — later generaal, aide de camp van Z. K. H. de Prins van Oranje tijdens het bestuur van Willem II, Koning der Nederlanden, — ridder van het Orde van Willem, van den Leeuw van België, van den H. Ferdinandus, enz. In 1823 was hij getrouwd met Eulalia Theresia Alexandrina de Festraets, dochter van Ludovicus Joannes Franciscus Maria de Festraets en van Josephina Deodata Ghislena van der Fosse.

Zeven kinderen zijn uit dit huwelijk gesproten.

B. Victor, genaamd graaf van Cruquembourg, te Brussel geboren den 30 January 1788, generaal-majoor, — beveloversté der tweede brigade der artillerie, — aide de camp van Koning Leopold, — officier van het Orde van Leopold.

Het kasteel «Doggenhout»

der laatste jaren.

VI.

Door akt van 21 Augustus 1895, voor notaris H. Anthoni, van Broechem, werd « Doggenhout, » onder Ranst, verkocht door mijnheer Alfried Gerardus Maria, baron de Terwagne, Quellinstraat, 39, te Antwerpen, aan den heer *Joannes Baptista Cornelis Adriaensens*, kantonale opzichter van het Lager-Onderwijs, ook te Antwerpen woonachtig, mits de geringe som van 10.000 frs. De inhoudsgroote was alsdan slechts 1 hectaar 69 aren, doch er dient bijgevoegd te worden dat het kasteel zich alsdan in zeer vervallen toestand bevond, en dat het mijnheer Adriaensens is, die hetzelfde in den vroegere stijl der middeleeuwen herschapen en daartoe geene onkosten of uitgaven ontzien heeft. Dit geschiedde volgens de teekeningen en onder de leiding van den bouwmeester, Alph. van der Gucht, dewelke ook zijn naam gehecht heeft aan het overschoone kasteel onder Wommelgem, door hem opgericht voor de wel Edele heer Gustaaf Agie.

Mijnheer *Alfried Gerardus Maria, baron de Terwagne*, was eigenaar van Doggenhout, ingevolge akte van deeling der nalatenschap zijner ouders Mr. Prosper Jacobus Franciscus Josephus, baron de Terwagne, te Antwerpen overleden den 29 Maart 1864, en baronnes de Terwagne, geboren Rosalia Maria Theresia Catharina Cambier, te Antwerpen overleden den 13 July 1863.

De bewuste akte van deeling geschiedde voor notaris Van Sulper, te Antwerpen, den 7 October 1864, tusschen de kinderen de Terwagne Cambier. Deze waren :

1. Eudolia de Terwagne, echtgenote van Arth. de Meester, te Antwerpen ;
2. Eulalia de Terwagne, te Antwerpen ;
3. Emma de Terwagne, echtgenote van Xav-Phil-Joan. de Pret Roose de Calesberg, te Schooten ;
4. Prosper, baron de Terwagne, te Antwerpen ;
5. Gustaaf, baron de Terwagne, te Antwerpen ;
6. Leo, baron de Terwagne, te Antwerpen, en
7. Gerardus Alfried Maria, baron de Terwagne, reeds genoemd en aan welken « Doggenhout » toebedeeld werd.

De echtgenoten Prosper-J.-Fr.-Jos., baron de Terwagne en Rosalia Maria Theresia Catharina Cambier waren gehuwd onder gemeenschap van aanwinsten, ingevolge huwelijkscontract verleden op 21 July 1830, voor notaris Pissigard, te Antwerpen.

Dame baronnes de Terwagne, geboren Cambier, was dochter (alsmede Eulalia Maria Theresia Cambier, echtgenote van Edmondus Nicolaas Antonius Carolus le Grelle) van Joannes Franciscus Antonius Josephus Cambier met Maria Theresia Isabella le Grelle. Deze waren gehuwd in de maand Juny 1801 en overleden te Antwerpen, zij den 2 April 1831, hij den 5 December 1857.

Wijlen madame *baronnes de Terwagne, geboren Cambier*, was eigenares van « Doggenhout » geworden, luidens akte voor notaris Bogaerts, te Antwerpen, de dato 2

December 1843, inhoudend deeling der nalatenschap van haren moederlijken oom, mijnheer Carolus Paulus Francis le Grelle.

Deze was overleden den 13 Mei 1843.

De twisten

tusschen Zevenbergen en Doggenhout.

VII.

IN allen tijde bestonden er twisten tusschen de heeren van Zevenbergen en Doggenhout nopens het rechtsgebied van Ranst en Millegem.

Ridder Nicolaas Oudaert, heer van Rymenam, Doggenhout, enz., had reeds dienaangaande langdurige gedingen gehad met Agnes van Hamale, weduwe van Godevaart van Enckenvoirt en ook met dezès dochter Jacquelina van Enckenvoirt en dezer echtgenoot ridder Jan van Berchem.

Dezelfde moeilijkheden ontstonden tusschen Philip-pus Franciscus de Fourneau en Cornelia Maria Houtappel, eigenares van Zevenbergen.

Eene minnelijke overeenkomst had plaats den 25 February 1639 en Petrus Pasquaal de Deckere, echtgenoot van Cornelia Maria Houtappel genoot eenigen tijd en uitsluitelijk, de hooge, middelbare en lagere rechten van beide.

Doch de familie de Fourneau heroverde welhaast hare oude voorrechten en de strijd hernam, heviger dan vroeger, tusschen de twee ridderlijke sloten.

De tweespalt werd eindelijk aan een scheidsvonniss van raadsheer de Man onderworpen.

De bevrediging had plaats den 28 February 1684 en Philips Theodoor de Fourneau, graaf van Cruquembourg, stond de helft van het hoog gerecht af aan Isabella van der Piet, mits de betaling eener som van 6,250 gulden.

De kerken van Millegem en Ranst.

VIII.

JAREN lang bestond het geschil om te weten, welke kerk, die van Ranst of die van Millegem, de oudste parochiekerk zou geweest zijn.

Doch Millegem maakte, in vroegere tijden, deel van het bisdom van Kamerijk en volgens de archieven van dit bisdom, is er geenszins aan te twijfelen dat, voor de dertiende eeuw, de kerk van Millegem, de parochiekerk was.

Alzoo vinden wij dat het klooster van S. Bernaart begiftigd werd met 25 bunderen land door Walter van Ranst in het jaar 1298, en dat de landen dezer begiftiging staan aangeduid als gelegen *in de parochie Millegem*.

Zekere akten tusschen Walter van Ranst en het klooster van S. Bernaart, van het jaar 1308 bewijzen het klaar door deze woorden :

« Præfatos religiosos in prædictis bonis de Linterzela

» jacentibus in parochiis de Vremde et de Millegem,
» cum omni totalitate et integritate hæredamus, etc. »
Hetgene zeggen wilt: « Wij stellen voornoemde kloosterlingen in bezit, geheel en gansch, van al de goederen van « Linterzeel, » gelegen in de parochiën van Vremde en van Millegem. »

Andere oude geschriften en *overleveringen*, geven insgelijks de verzekering dat de kerk van Millegem, sedert onheugelijke tijden de parochiekerk was.

Het kan nochtans niet bevestigd worden, in welke jaren de kerk van Millegem opgehouden heeft hare eigene pastoors te hebben. Baron le Roy, zegt dat dit waarschijnlijk geschiedde in dien tijd, dat de aanroeping tot den H. Pancratius te Ranst aanvang nam. De toeloop van volk werd weldra zoo groot, dat voorzeker de kerk van Millegem daartoe te gering geworden was, en langzamerhand zou onbezocht gebleven zijn.

Volgens den schrijver de Ram, zou Millegem slechts eigen pastoors gehad hebben tot het einde der veertiende eeuw en zouden later de kerkelijke diensten in de kerk van Millegem gedaan geweest zijn door de pastoors van de kerk van Ranst.

Zeker is het, dat Ranst en Millegem voorheen twee afzonderlijke heerlijkheden vormden, welke door onbekende omstandigheden de eigendom werden van eenen heer, en gezamentlijk slechts eene parochie uitmaakten met twee kerken, en waarvan de pastoors benoemd werden door het Seminarie van het bisdom van Antwerpen.

De heeren noemden zich « *heeren van Ranst en Millegem* » even als de pastoors « *pastoors van Ranst en Millegem*, » genoemd werden.

De heerlijkheid van Millegem was gansch in handen der twee heeren van Ranst, en in alles was Millegem aan hun gezag onderworpen.

Hedendaagsch is de kerk van Ranst toegewijd aan den H. Pancratius, en die van Millegem aan de Allerheiligste Maagd Maria.

Wij zullen alhier nog eenige bijeenrapelingen brengen, grootendeels getrokken uit het werk van baron J. le Roy, en die hunne waarde hebben om te bewijzen hoe hoog Ranst en Millegem in de oudheid opklimmen.

A. De ridders Willem, Hendrik, en Arnold van Bunsbeke deden, in het jaar 1202, eene gifte van twee schoven te Millegem en van veertien bunderen land aldaar, aan de kanunniken van Antwerpen; — deze gift werd bekrachtigd door Hendrik I, hertog van Brabant.

B. Zekere edelvrouw, genaamd Jotka, stichtte een Kanunnikaat, in de hoofdkerk van Antwerpen en dit wel ten jare 1206. Tot die stichting bestemde zij de tienden welke haar behoorden te Millegem.

Ziehier de vertaling van de akte dienaangaande :

« In den naam der H. Drievuldigheid. Ik, Robrecht,
 » proost van O.-L.-Vrouwe kerk te Antwerpen, en mijn
 » kapittel maken bekend, dat de edelvrouw Jotka, van
 » Antwerpen, door den geest van godsvrucht gedreven,
 » zich verplicht had de inkomsten van tien bunderen
 » aan onze kerk te maken, en tot uitvoerder van gezegde
 » stichting haren zoon, onzen medekanunnik, had aan-
 » gesteld, op uitdrukkelijke voorwaarde van de stich-
 » ting van een nieuw eeuwigdurend kanunnikaat in
 » onze kerk. Doch, daar ons kortelings daarna twee
 » schoven van de tienden van Millegem, *dorp* nabij
 » Antwerpen, met eenige andere goederen aldaar,
 » gegeven werden door den Hertog, werd ons de aan-
 » vraag gedaan door voornoemde edelvrouw en haren
 » zoon, ten einde van hunne verbintenis ontslagen te
 » worden, in hetgene wij toestemmen op voorwaarde,
 » enz. »

C. Er bestaat ook nog eene akte van 24 February 1212, waardoor Arnold van Ranst zijn vrijgoed « *de Hapert* » aan de abdij van Tongerloo verkoopt. Die Arnold van Ranst staat nergens in de stukken die hem betrekkelijk zijn, onder den naam van heer van Ranst of dien van Berthout bekend.

Het onderstaande uittreksel van eenen akt van 1247,

staaft volkomenlijk onze overtuiging. Dit stuk meldt dat voornoemde Arnold de tienden van de parochie van Ranst afgestaan had aan Engelbert van Wolfgate en dat deze laatste dezelve overmaakte aan het klooster van St-Bernaart. (*)

Ziehier de vertaling van dit stuk :

« Ik, Engelbertus, ridder, gezegd van Wolfgate,
» maak bekend aan allen die deze akte zullen zien, dat
» ik, in overeenkomst met mijne allerdierbaarste huis-
» vrouw, aan het klooster van St-Bernaart, in zuivere
» en eeuwigdurende aalmoes afgestaan heb, het recht
» op de tienden der parochie van Ranst, die ik aange-
» kocht heb van Arnoldus van Ranst, enz. »

D. De tienden van Ranst werden sedert onheugelijke jaren in drie paarten verdeeld, en, in 1678, behoorden dezelve aan den bisschop van Antwerpen, aan den pastoor van Ranst en aan Jan Stephaan Spinola, heer van Rethy.

Het derde deel, behoorend aan den bisschop van Antwerpen, was aan dezen geschonken door het klooster van St-Bernaart dat er eigenaar van was, zoo als wij daareven hebben gezien.

De wijze waarop de pastoor van Ranst van een derde deel der tienden eigenaar was, is gansch onbekend, en voor wat aangaat het aandeel der familie Spinola, dat kwam voorts van Costinus van Ranst, zooals het bewezen wordt door den bijzonderen Codex der leengoederen van Antwerpen, bewaard op het leenhof van Brabant.

E. Het was zekere Jan van Hesbeen, die met zijne echtgenote Ida van Steenlant, omtrent 1357, twee altaren en evenveel kapelanies in de parochiekerk van Ranst stichtte. Voor die fondatie werden eenige goederen onder Santhoven vastgesteld.

F. Melden wij alhier ook nog een reglement of ordonnantie van 1664, rakende de voorrang in de

(*) Het klooster van St-Bernaart was vooreerst te Vremde opgericht en werd later naar Hemixem overgebracht.

vergaderingen van het Quartier van Santhoven, waar-
tusschen Ranst gerangschikt was. Dat Ranst, volgens
die ordonnantie op den tweeden rang kwam, is een
genoegzaam bewijs van dezès belangrijkheid in dien
tijd.

« Op 't vertoogh ghedaen in sijne Majesteyts Raede
» gheordonneert in Brabant van datter inde Vergade-
» ringhen van de Heeren, hunne Officieren en andere
» ghecommiteerde vande Dorpen van het resort en
» Quartiere van Santhoven dickwils confusiën en
» desordren ontstaen hebben, over het voorsitten en
» spreken, de welcke menichmael soodanich sijn geweest
» dat veele ghequalificeerde en principale geïnteresseerde
» hen hebben ontsien te compareren, waer door den
» dienst van sijne Majesteyt en van de gemeyne inge-
» setenen sonderlinghen is verachtert gheworden, 't
» Hoff om in het toecomende daer in te versien heeft
» bij sekere acte in date 15 Januarii 1664 enz. gheor-
» donneert en ghestatueerd in 't ghene hier naer volgt.

» Dat in alle vergaderinghen van de ghecommiteerde
» der dorpen van 't Quartier van Santhoven zullen
» voorsitten, eerst spreken, en opineeren, de dorpen die
» de hoochste staen en meest betaelen in de ordinarisse
» Coninx beden, in den verstande nochtans en met dit
» temperament dat soo wanneer in de selve vergade-
» ringhen sullen compareren van d'een dorp den Heer,
» van d'ander den Drossaert of Schouteth, en van het
» derde eenen Borghemeester, schepene oft anderen
» ghecommiteerde van minder qualiteyt, den Heere sal
» gaen voor den Drossaert oft Schouteth, al quaemen
» de voorschreven Heeren en Officieren respectvelijk
» uytten naem van dorpen die minder contribueeren.

» Ordonnerende voorts dat tot dien eijnde de dorpen
» van 't voorschreven quartier ven Santhoven achter
» aen de voorschreven Costuyme oock zullen worden
» gedrukt op de ordre ghelijck sij in de selve beden
» betaelen. »

Duffel. Onder protestatie en sonder prejuditie mits 't

proces teghen d'andere dorpen van 't quartier van Santhoven.

Schooten, *Ranst*, Broechem, Westmalle, Merxem, Wommelgem, Santhoven, Oostmalle, Oelegem, Ouwen (thans Grobbendonk,) 's Gravenwezel, Zoursele, Pulle, Pulderbosch, Halle, Borsbeke, Bouwel, Voorschooten, Massenhoven, onder protestatie van niemand te prejudicieeren in syn gherechticheyt.

De familie le Grelle.

Wij geven alhier nog een kort uittreksel van den stamboom der edele familie le Grelle. Deze zal tot opheldering dienen der opvolgende eigenaren dier familie, betreffende het kasteel «Doggenhout» onder Ranst.

I. le Grelle — de Schepper, Franciscus, geboren te Antwerpen den 16^{en} Juny 1671, overleed aldaar den 5 January 1729, en werd ter aarde besteld in de kathedrale kerk van O-L-Vrouw.

Hij liet acht kinderen na, waartusschen :

II. le Grelle, Guilielmus Franciscus, te Antwerpen geboren den 22sten December 1701. Deze trad in den echt met Anna Maria Isabella Mertens, den 29 October 1732, en verwisselde het tijdelijke met het eeuwige den 17^{den} September 1771.

III. le Grelle, Joannes Guilielmus, was een hunner kinderen. Hij werd te Antwerpen geboren den 17^{den} November 1733, — huwde met Maria Theresia Josepha Janssens, en overleed den 11 January 1812, waarvan :

1. Guilielmus Joannes Franciscus ;
 2. Petrus Josephus Adrianus, geboren te Antwerpen den 17^{den} Juny 1769, — in het huwelijk getreden te Antwerpen den 30 April 1805 met Maria Josepha van den Bol, — en overleden den 13 Juny 1841 ;
 3. Franciscus Joannes Antonius, geboren den 5 January 1771, en ongehuwd overleden den 16^{den} Mei 1823 ;
 4. Carolus Franciscus Paulus, geboren den 2^{den} October 1772, en ongehuwd overleden den 13^{den} Mei 1843 ;
 5. Joannes Antonius Ignatius, geboren den 31 July 1774, en ongehuwd overleden den 3^{den} January 1841 ;
 6. Maria Theresia Isabella, geboren den 7^{den} Maart 1777; — vereenigd in het huwelijk met Joannes Franciscus Antonius Josephus Cambier, die insgelijks te Antwerpen geboren was, den 27sten February 1768, — en overleden den 2^{den} April 1831 ;
 7. Fredericus Josephus Gerardus, geboren den 14^{den} Maart 1780, en ongehuwd overleden den 20 January 1841.
-

Brandramp van Ranst

op 22 Maart 1854.

IN den namiddag van 22 Maart 1854, omtrent 2 $\frac{3}{4}$, was er te Ranst een schrikkelijken brand uitgeborsten.

Dezelve begon in de brouwerij van Mr Verhaegen. De knecht, welke zich in gemeld gebouw bevond, stelde alles in het werk, om den aanvang van den brand tegen te gaan ; doch het vuur overweldigde weldra zoodanig zijne pogingen, dat hij hetzelfde niet kon meester worden.

De brouwerij stond welhaast geheel in vlammen. De hulp, die van alle kanten opkwam, hielp niets meer; vooral daar men niet voorzien was van bluschgereedschappen.

De wind dreef de vlammen naar twee houtmijten, die, droog als ze waren, seffens vuur vatteden.

Het tooneel dat zich opdeed was onbeschrijfelijk. Men zag wel dat er weinig te redden zoude vallen.

Dit werd spoedig waarheid.

Eene herberg « De zwaan » aan den overkant van den weg gelegen, de kerk en de toren werden weldra aangestoken, en de brand zette zich met eene geweldige kracht voort.

Men redde dan ook wat men van kerkgewaden en huisraad redden kon. Het open veld leverde een dioevig gezicht op; men haalde de meubels, enz. uit de huizen, wierp ze op het open veld, om anderen te gaan uithalen; want de brand liet maar weinig tijd over.

Het vee werd ook in open veld gedreven, ofwel hier en daar aan boomen vastgebonden.

Vele meubelen zoo van kerk als huizen, werden al zoo gered; maar zeker is het ook, dat de brand hierdoor ontzaggelijk won, en weldra sloeg hij van huis tot huis over, zoodat op eene korte wijle tijds tien gebouwen in asche gelegd waren!

De spuit van Wommelgem kwam eindelijk aan, alsook die van den baron de Gilman, en dank aan deze hadt men geene verdere verwoestingen te betreuren.

In het blusschen hadden zich een aantal personen onderscheiden, door onverschrokkenheid en onvermoeibaarheid.

De brand, te Lier bekend zijnde, zond men zestig soldaten en de pompiers, die vergezeld van eenen officier, in 3/4 uurs, op de plaats der ramp waren aangekomen. Onmiddellijk werden al de uitwegen van het dorp bezet, om zooveel mogelijk het stelen te beletten.

De verschillende detachementen gendarmen van den omtrek waren insgelijks ter plaats.

De brand duurde tot in den avond voort. De meeste gebouwen waren verzekerd door de *Securitas* van Antwerpen, de *Algemeene Verzekerings-maatschappij*, alsook door de *Schelde*.

Veel oogst en meubels wierd in den brand vernield. Onder de gebouwen telde men twee brouwerijen. Van de kerk en den toren bleef niets staan dan de vier muren; klokken, orgel, altaren, preekstoel werden ver-

nield. De bichtstoelen, de communiebank, de gewaden werden gered. De heer pastoor kon ook gelukkiglijk de H. Hostiën aan de brand onttrekken.

Ware er geen gebrek geweest aan brandspuiten, dan zou men den brand, in den beginne, hebben kunnen overmeesteren. Doch de brand had te veel uitbreiding genomen toen de spuit van Lier aankwam. Echter, dient er gezegd dat de inwoners met moed gewerkt hadden.

Voor wat de kerk aangaat, deze was verzekerd ; de klokken waren het echter niet.

De archieven van de kerk werden gered, door ze met zand en mest te overdekken. Aangaande de archieven, die zich in de toren bevonden, deze zijn vernietigd geworden, maar zij hadden echter weinig waarde en dagteekenden slechts van over honderd jaren.

De relikwiën van den H. Pancratius werden ook gered, en wierden in het klooster van Ranst gedragen.

De justicie begaf zich s'anderendaags in den morgen naar Ranst ; de heer Meeusen, arrondissements-commissaris was gelijktijdig ter plaatse.

Het rampgeval had het dorp en gansch den omtrek in de diepste verslagenheid gedompeld. De schade was aanzienlijk en vele ongelukkigen waren zelfs teenemaal ten onder gebracht.

12 July 1847.

Op dien dag werd Van Ruth gehalsrecht op de Groote Merkt te Antwerpen. Van Ruth was ter dood veroordeeld omdat hij zekeren van Daelen, met welken hij te Gent in de dwangarbeidgevangenis geweest was, vermoord had.

Die misdaad geschiedde en werd ontdekt in de volgende omstandigheden.

Den 19 November 1846 vond men in een klein bosch, tusschen Wommelgem en Ranst, nabij het kasteel van Zevenbergen, het lichaam van eenen onbekende, dragende zichtbare sporen van eene geweldadige dood. Aan den hals was een gapende wond, en de ontelbare sneden aan het hoofd waren een bewijs dat de moordenaar zijn slachtoffer onkenbaar had willen maken. De strijd had nochtans hevig moeten zijn; het gebroken kreupelhout en de veel betrapte grond getuigden dit genoeg.

Welhaast wist men dat het ongelukkig slachtoffer een korts te voren ontslagen gevangene was uit het

dwanghuis van Gent, Van Daelen geheeten. Zijne verscheurde kleederen werden gedeeltelijk gevonden in de waters van het kasteel van Zevenbergen, en gedeeltelijk in de nabijliggende velden en bosschen. Men greep vermoedens tegen Van Ruth.

Hij werd aangehouden en verscheen voor het assisenhof van Antwerpen. Getuigen verklaarden dat Van Ruth van zijne woning was afwezig gebleven, op den dag dat de moord scheen begaan te zijn geweest, en dat hij daags daarna te Antwerpen weer gekomen was, in zichtbare ontroering. Andere getuigden dat hij, verschillende malen en bijzonderlijk daags voor de misdaad, te Ranst gezien werd.

Men bewees dat een gaanstok, die gevonden werd in het bosch van Zevenbergen, aan hem toebehoorde en verschillende bloedvlekken werden op zijne kleeding ontdekt.

Op 24 April 1847, werd Van Ruth plichtig verklaard van moord, voor- of nagegaan van diefstal. Van Ruth aanhoorde met onverschilligheid het vonnis dat hem ter dood veroordeelde en zelfs vroeg hij aan de voorzitter van het Hof om de halsrechting zoo spoedig mogelijk te doen uitvoeren.

Niettemin teekende hij verbreking tegen dit vonnis, alsook een smeekschrift, maar beide werden verworpen.

Door het openbaar gerucht verwittigd van den dag der terechtstelling, kwamen zijne vrouw en kinderen hem een laatste bezoek brengen. De veroordeelde was moedig; hij verklaarde zich bereid tot den dood, smeekte zijne kinderen zich steeds deugdzaam te gedragen en maande hen aan altijd zijn rampzalig lot voor oogen te houden.

In de laatste oogenblikken beleed hij zijne misdaad maar bleef twee andere misdaden loochenen, welke men hem ook ten laste had gelegd.

Den morgend der strafuitvoering, omtrent acht uren, woonde hij de Mis bij, en na het eindigen van het H.

Sacrificie deed hij eene korte aanspraak aan zijne medegezellen in de kapel der gevangenis.

Toen hij de kapel verliet, overkwam hem eene zwakte, maar hij herstelde spoedig, door het drinken van een glas witten wijn.

Rond negen uren begon men de akelige wandeling. De doodenkar was voorafgegaan door een detachement soldaten te voet, en omringd van gendarmen.

Van Ruth was doodsbleek. Wanneer hij van de kar gekomen was, steeg hij nochtans bijna moedig op het schavot, en daarop gekomen boog hij zich voor het vergaderd publiek.

Weinige stonden daarna was recht geschied.

De samengepakte menigte was grootendeels samengesteld uit vrouwen en zelfs dames van den hooger stand.

Van Ruth was de laatste, die te Antwerpen de halsrechting onderging.

Einde van het tweede deel.

BEKNOPT INHOUD

VAN HET TWEEDE DEEL.

	BLADZ.
Bijvoegsel aan het kasteel van Selsaeten	5
Bijvoegsel aan het hof van Immerseel	10
De familie van den Branden van Keeth	15
Het hof - Candonckelaer - te Wommelgem	18
Hofke Moons te Wommelgem	20
Hofke Roose, nabij fort 2	22
Tegenwoordige Pastorij van Wommelgem	24
De Brouwerij -den Draaiboom-	26
Steenwegen van Wommelgem en omstreken	29
Copie der patente van Joannes Baptista Masquar	31
Benoeming der Schepenen in vroeger eeuwen	33
Inhaling op 8 July 1778, van Joncker de Neûff	34
1790 en 1794	35
Verkoopding der zwarte goederen	37
Verkoopding der pastorij van Wommelgem en omstreken.. . . .	41
De kaak.	43
1798-99. De Boerenkrijg	44
1814	51

Fort van Wommelgem	53
Gemeentenhuis en schoollokalen van Wommelgem .	56
Buurtspoorweg Antwerpen-Wommelgem, Santhoven, Oostmalle en Lier	58
Statistieken van Wommelgen en omstreken . . .	60

RANST.

Burgemeesters der gemeente Ranst van 1800 . . .	65
Zeer Eerw. heeren Pastoors van Ranst sedert 1500 .	68
De heerlijkheid van Ranst en de kasteelen Zevenber- gen en Doggenhout	70
Het kasteel van Zevenbergen	73
Wel Edele familie de Gilman	88
Het hedendaagsch kasteel van Zevenbergen . . .	93
Het kasteel «Doggenhout» ook genaamd «het hof van Cruykenberg .»	95
Het kasteel «Doggenhout» der laatste jaren . . .	100
De twisten tusschen Zevenbergen en Doggenhout .	102
De kerken van Millegem en Ranst	105
De familie le Grelle	112
Brandramp van Ranst, op 22 Maart 1854 . . !	113
12 July 1847	116

Einde van de tafel van het tweede deel.